

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Max Weber Meslek Olarak Siyaset

Biblos

MAX WEBER

Meslek Olarak Siyaset

Çeviren: Levent Özşar

Biblos

Özgün adı: *Politik als Beruf*

Yazar: Max Weber

Yayın tarihi: 1919

Çeviren: Levent Özşar

Türkçe metni gözden geçiren: Münevver Özgen

ISBN: 978-605-5960-18-6

Biblos Kitabevi Copyright © 2017

Bütün hakları saklıdır.

Basım Yeri: Arı Matbaası – İstanbul

Sertifika No: 31900

1. Basım

Biblos Kitabevi Yayınları

Altıparmak Cad. No: 86 BURSA

Tel: 224 - 223 71 95

bibloskitap@gmail.com

Çevirmenin Notu

‘Meslek Olarak Siyaset’ Münih Üniversitesi’nde 1918 yılında yapılan bir konuşmanın metnidir. Daha sonra Weber’in siyaset üzerine yazılarının toplandığı *Gesammelte Politische Schriften* adlı yapıtında ‘*Politik als Beruf*’ (Münih, 1921) başlığıyla yayınlandı. Bu çeviride, özgün metin olarak Potsdamer Internet-Ausgabe’yi (PIA s. 396-450) kullandım. Türkçe metni İngilizce çeviriyle karşılaştırmak için yararlandığım kitap, *From Max Weber: Essays in Sociology* (s. 77-128, New York: Oxford University Press, 1946.)

Levent Özşar
Bursa, 2017

Meslek Olarak Siyaset

İsteğiniz üzerine yaptığım bu konuşma zorunlu olarak sizi birçok nedenle düş kırıklığına uğratacak. Siyaset üzerine bir konuşmada, elinizde olmadan güncel sorunlar konusunda bir tutum belirlememi bekleyeceksiniz. Gelgelelim bu ancak saf biçimsel olarak, konuşmanın sonunda siyasal eylemin yaşama biçiminin bütünü içindeki anlamıyla, önemiyle ilgili sorular sorduğumda olacak. Bugünkü konuşmada birinin hangi siyaseti yürütmesi gerektiği, başka deyişle siyasal eylemine *hangi içeriği* vermesi *gerektiği* ile ilgili bütün sorular bir yana bırakılmalı. Çünkü bunun meslek olarak siyasetin ne olduğu, ne anlama gelebileceği konusundaki genel soruyla - dolayısıyla da konuyla- hiç ilgisi yok.

Siyasetten ne anlıyoruz? Kavram olağanüstü geniştir, her türde bağımsız *önderlik edici* etkinliği kuşatır. Bankaların döviz politikalarından söz edilir, Reichsbank'ın iskonto politikasından, bir sendikanın grev politikasından söz edilir. Bir köy ya da kent topluluğunun eğitim politikasından, gönüllüler derneği başkanının yönetim politikasından, son olarak kocasına yol göstermeye çalışan sağduyulu bir eşin politikasından bile söz edilir. Bu akşamki incelememiz elbette böyle geniş bir kavrama dayanmaz. Biz siyaset derken yalnızca bir *siyasal* birliğin, dolayısıyla

la bugün bir *devletin* yönetilmesini ya da yönetiminin etkilenmesini anlamak istiyoruz.

İyi de toplumbilimsel bakış açısından 'siyasal' bir birlik nedir? 'Devlet' nedir? Toplumbilimsel olarak devlet, yaptıklarının içeriği bakımından da tanımlanamaz. Siyasal bir birliğin şurada ya da burada ele almadığı bir ödev pek yoktur; her zaman bütünüyle yalnızca siyasal olan, bugün devlet diye adlandırılan ya da tarihsel olarak, çağcıl devletin ataları olan birliklere özgü olduğu söylenebilecek hiçbir ödev de yoktur. Sonuçta toplumbilimsel olarak çağcıl devlet ancak her siyasal birlikteki gibi ona özgü bir *araç* bakımından, açıkçası fiziksel güç ya da zor kullanma bakımından tanımlanabilir.

Bir zamanlar Trotsky, Brest-Litowsk'de¹ 'Her devlet güce ya da zor kullanmaya dayanır' demişti. Bu gerçekten doğru. Bir araç olarak zor kullanmayı bilen hiçbir toplumsal kurum olmasaydı, 'devlet' kavramı da ortadan kalkar, bu sözcüğün özel anlamında 'anarşi' diye adlandırılacak bir koşul ortaya çıkardı. Kuşkusuz şiddet ya da zor kesinlikle devletin olağan ya da biricik aracı değildir -bunu söyleyen yok- ancak zor kullanma devlete özgü bir araçtır. Bugün devlet ile şiddet arasındaki ilişki özellikle içli dışlıdır. Geçmişte, en değişik kurumlar -boy² ile başlayarak- fiziksel güç kullanımını çok olağan bir araç saydı.

¹ O zaman Rusya topraklarında kalan Brest Litowsk kentinde 3 Mart 1918'de yapılan barış antlaşmasına Rusya adına Trotsky katılıyordu.

² Sippe.

Oysa bugün devletin, belli bir toprak üzerinde *yasal fiziksel güç kullanımının tekeli* olduğunu (başarıyla) ileri süren bir insan topluluğu olduğunu söylemek zorundayız. 'Toprağın' devletin ayırıcı özelliklerinden biri olduğuna dikkat edin. *Fiziksel güç kullanma hakkının* yalnızca devletin izin verdiği ölçüde başka kurumlara ya da bireylere verilmesi şimdiye özgüdür. Devlet, şiddet kullanma 'hakkı'nın biricik kaynağı sayılır. Dolayısıyla bizim için 'siyaset', devletler arasındaki ya da devlet içindeki gruplar arasındaki erki paylaşma uğraşının ya da erk dağılımını etkilemenin aracı demektir.

Bu, özünde dildeki kullanımla da konuşumludur. Bir sorunun 'siyasal' bir soru olduğu, bir bakanın ya da yetkilinin 'siyasal' bir yetkili olduğu ya da bir kararın 'siyasal olarak' belirlendiği söylendiğinde anlatılmak istenen her zaman şudur: Soruların yanıtlanmasında, kararların belirlenmesinde ya da görevlinin etkinlik alanında, kesinlikle erkin dağıtılması, korunması ya da aktarılmasındaki çıkarlar etkilidir. Siyaset yapan kişi, ya ülküsel ya da bencil başka amaçlara hizmet etmenin bir aracı olarak, erk elde etmeye çalışır, ya da 'erk uğruna erk' elde etmek, başka deyişle erkin verdiği saygınlık duygusunun tadını çıkarmak için çabalar.

Tarihsel olarak ondan önce gelen siyasal kurumlar gibi devlet de insanların insanlar üzerindeki egemenlik ilişkisidir; bu ilişki şiddetin meşrulaştırılması (açıkçası meşru sayılması) aracılığıyla desteklenir. Devletin var olması için, egemen olunan insanlar, egemenlerin dayattığı yetkeye boyun eğmelidir.

İnsanlar bunu ne zaman, niye yapar? Bu egemenlik hangi iç haklı kılmaya, hangi dış araçlara dayanır?

İlkin, bir egemenliğin iç haklı kılma dayanağı dolaşısıyla da *meşrulaştırma* temeli vardır. Bunlar ilkece üç tanedir. İlki 'bengi dün'ün yetkesi, başka deyişle törelerin, anımsanamayacak ölçüde eskiden beri geçerli olma, kanıksanmış düşünsel boyun eğme tutumu aracılığıyla kutsanan yetkesi. Bu, patriark ile eski çağın kiliseye bağlı prensinin uyguladığı 'gele-
neksel' egemenliktir. Sonra kişiye özgü olağanüstü, *Tanrı vergisi bir yeteneğin* (karizmanın) yetkesi gelir; bir bireyin açınısamasına, kahramanlığına ya da başka önderlik niteliklerine tam bir kendini adama-
dan, kişisel inançtan doğar. Bu, yalvacın ya da -
siyaset alanında- seçilmiş savaş beyinin, halkın üzer-
inde uzlaştığı yöneticinin, büyük demagogun ya da
siyasal parti önderinin sergilediği 'karizmatik' ege-
menliktir.

Son olarak 'yasallık' aracılığı ile egemenlik, yasal statünün, ussal olarak yaratılmış *kurallara* dayalı nesnel 'yetkinin' geçerliliğine inanç aracılığıyla ege-
menlik gelir. Bu durumda, yasal yükümlülükleri yerine getirme bakımından boyun eğme beklenir. Bu, çağdaş 'devlet görevlisi' ile bu bakımdan ona benzeyen bütün erk taşıyıcıların uyguladığı egemen-
liktir. Gerçekte, boyun eğmenin çok güçlü korku-
umut güdülerinin yanı sıra türlü türlü çıkarla sağlan-
dığı anlaşılmaktadır -büyüsel güçlerin ya da erki
elinde bulunduranın öç almasından duyulan korku
ile bu dünyada ya da öteki dünyada ödül alma umu-
du-. Şimdi bunlardan söz etmeliyiz. Gelgelelim bu

boyun eğmenin 'meşruluğunun' dayanakları sorgulandığında bu üç 'saf' türle karşılaşılır. Egemenliğin yapısı bakımından bu meşruluk anlayışları ile onların içindeki temellendirmesi çok çok önemlidir. Kuşkusuz saf türler gerçeklikte az bulunur. Ancak bugün bu saf türlerin çok karmaşık değişkenlerine, geçişlerine, birleşimlerine girmeyeceğiz. Bunlar 'siyaset biliminin' sorunu. Burada bizi en başta ikinci tür ilgilendirir: 'Önderin' saf kişisel 'karizmasına' boyun eğenlerin bağılılığı aracılığıyla egemenlik. Çünkü çağrı düşüncesi en belirgin biçimde burada kök salar.

Kendini yalvacın ya da savaşta önderin ya da *kilise* ya da mecliste büyük bir demagogun karizmasına bırakmak: İşte bu, önderin insanların içsel olarak 'göreve çağrılmış' önderi sayıldığı, insanların ona gelenek ya da statü yüzünden değil, inandıkları için boyun eğdikleri anlamına gelir. Belli bir anın dar, aylak bir zıpcıktısından öte bir şeyse önder bu dava için yaşar, 'bu iş için uğraşır.' Çömezlerinin, izleyicilerinin, kendi parti arkadaşlarının bağılılığı, önderin kişiliğine, kişiliğinin niteliklerine yönelmiştir.

Karizmatik önderler her yerde her tarihsel çağda boy gösterdi. Geçmişte en önemli karizmatik önderler iki biçimde ortaya çıktı: Bir yandan büyücü ile yalvacı olarak, öte yandan seçilmiş savaş beyi, çete önderi, paralı askerlerin önderi olarak. Kent devletinin toprağında yetişen özgür 'demagog' biçimindeki siyasal önder bizim için daha önemli. Kent devleti gibi demagog da Batı'ya özellikle de Akdeniz kültürüne özgüdür. Dahası, parlamenter 'parti önderi'

biçimindeki siyasal önderlik de gene Batı'ya özgü anayasal devlet toprağında gelişmiştir.

Sözcüğün en doğru anlamında 'çağrı' aracılığı ile ortaya çıkan bu siyasetçiler, kuşkusuz hiçbir yerde siyasal erk kavgası etkinliğinin biricik belirleyici ögesi değildir. Onların el altında tuttuğu yardımcı araçların türleri de çok belirleyicidir. Siyasal olarak egemen güçler bu egemenliklerini nasıl korur? Bu soru her tür egemenlikle ilgilidir, dolayısıyla da ister geleneksel ister yasal ya da isterse karizmatik olsun bütün biçimlerinde siyasal egemenlikle ilgilidir.

Sürekli yönetim gerektiren örgütlü egemenlik, bir yandan insan eylemlerinin, meşru erki elinde tuttuğunu ileri süren efendilerine boyun eğecek biçimde düzenlenmesini ister. Öte yandan, bu boyun eğme aracılığıyla, belli bir durumda fiziksel güç kullanmak için zorunlu gerçek varlıkların -kişisel olarak yönetim görevlilerinin, olgusal olarak yönetim araçlarının-denetimini ister.

Siyasal egemenlik örgütünü dış görünüşüyle temsil eden yönetim görevlileri, kuşkusuz, başka her örgüt gibi, gücü elinde tutana yalnızca az önce söz ettiğimiz meşruiyet kavramı aracılığıyla değil boyun eğme aracılığıyla da bağlıdır. İki araç daha vardır. Bunların ikisi de kişisel çıkarlara başvurur: Maddi ödül ile toplumsal onur. Beylerin tımarları, kilise görevlilerinin vakıf gelirleri, çağcıl devlet görevlilerinin maaşı, şövalyelerin onuru, 'zümre'lerin ayrıcalıkları, memurun onuru, onların payına düşen ücretlerdir. Yönetmelik görevliler ile gücü elinde tutan arasındaki dayanışmanın en son, kesin temeli bunları yitirme korku-

sudur. Karizmatik önderlik bakımından şunlar geçerlidir: Savaşta onu izleyenler için savaşma onuru, ganimet vardır; demagogun izleyicileri için 'doyumluklar'- başka deyişle yönetim görevinin tekelleşmesi aracılığıyla egemenlik altındakilerin sömürülmesi- ayrıca da siyasal olarak belirlenmiş kârlar ile kurumlanma ödülleri vardır. Bütün bu ödüller karizmatik bir önderin egemenliğinden de elde edilir.

Egemenliği erk aracılığı ile koruyup sürdürmek için, tıpkı ekonomik bir örgütteki gibi, belli bir maddi servet gerekir. Bütün devletler, devleti yönetenlerin yönetim araçlarına *sahip olması* ilkesine dayanıp dayanmamalarına ya da görevlilerin yönetim araçlarından 'ayrılmış' olup olmamasına göre sınıflanabilir. Bu ayrım, 'günümüzde anamalcı dizgede maaşlı görevliler ile proleterler olgusal üretim araçlarından 'ayrılmıştır' dediğimizdekiyle aynı anlamdadır. Erki elinde tutan, devlet görevlilerinin, memurların ya da başka kim olursa olsun ötekilerin boyun eğeceğine güvenebilmelidir. Yönetim araçları, para, yapı, savaş gereci, araçlar, atlar ya da başka şeylerden oluşabilir. Dolayısıyla sorun, erki elinde bulunduranın mal sahibi olmayan, açıkçası yönetimin olgusal araçlarını bu onların kendi yasal hakları olduğu için değil efendi tarafından yönlendirilmiş oldukları için kullanan kendi uşaklarına, parayla tutulmuş yetkililerine ya da kendisinin beğenip güvendiği insanlara erk kullanma konusunda temsil yetkisi verirken- yönetimi kendisinin örgütleyip örgütlediğidir. Bu ayrım, geçmişin bütün yönetim örgütlerinde vardır.

Bağımlı yönetim görevlisinin olgusal yönetim araçlarını, tümüyle ya da bir ölçüde, özerk olarak elinde bulundurduğu siyasal birliği, 'zümreler' olarak örgütlenen birlik diye adlandırmak isteriz. Örneğin derebeylik birliğinde tımar sahipleri, kendilerine tımar olarak verilen bölgenin yönetimi ile yargılama işlerinin giderlerini kendi keselerinden öder, savaş donanımını, gereçlerini kendisi sağlar, aynısını onun altındaki derebeyleri de yapardı. Kuşkusuz bunun egemenin erk konumu bakımından sonuçları vardı; bu konum, kişisel güven ilişkisine, tımar mülkiyetinin 'meşruluğu' ile tımar sahibinin toplumsal onurunun egemenden (*overlord*) kaynaklanmasına dayanır yalnızca.

Ayrıca, en eski siyasal yapılara varasıya her yerde egemen kendisinin de yönettiğini görürüz; egemen kendine kişisel olarak bağlı insanlara sahip olarak yönetimi elinde tutmak ister: Köleler, evdeki görevliler, eşlikçiler, kişisel 'gözdeler', egemenin kendi depolarından yardım ya da para olarak tımar verilen arpalıkçılar... Harcamaları kendi kesesinden, babasından gelen kalıtın³ gelirlerinden ödemeye çalışır, ordusunun gereçlerini kendi depolarından, ambarlarından, cebelerinden sağlar, bu gereçlerle yalnızca kendisine bağlı bir ordu kurmaya uğraşır. Egemen, 'zümrelerden oluşan' birlikte bağımsız 'aristokrasinin' yardımıyla yönetirken, bu yardımdan ötürü egemenliğini aristokrasiyle paylaşır. Onu burada kendi kapı kulları ya da plebler destekler. Bunlar kendilerine

³ *Patrimonium*.

özgü toplumsal onurdan yoksun; para bakımından tümüyle ona zincirli mülksüz katmanıdır; ayaklarının altında, rekabet etmelerini sağlayacak kendilerine ait hiçbir güçleri yoktur. Her türlü ataerkil, soydan gelen egemenlik biçimi, sultancı despotluk ile bürokratik devlet bu ikinci türe girer. Bürokratik devlet düzeni özellikle önemlidir, en ussal gelişiminde kesinlikle çağcıl devletin ayırıcı özelliğidir.

Çağcıl devletin gelişiminin itici gücü her yerde prenstir. Prens, onun dışında yönetsel erkin bağımsız, 'kişiyeye özel' taşıyıcısı olanların, yönetim, savaş, mali örgüt araçları ile her türden siyasal olarak yararlı mala sahip olmaya yasal hakkı bulunanların elindekilere el koymanın yolunu hazırlar. Tüm süreç, anamalı bir işletmenin bağımsız üreticilerin elindekilere adım adım el koyarak gelişmesine tıptı tıptına koşuttur. Sonunda günümüzde devlette, siyasal örgütün bütün araçlarının denetiminin bir tek baş altında birleştiğini görürüz. Hiçbir görevli ödediği paranın ya da denetlediği yapıların, stokların, araçların, savaş makinelerinin sahibi değildir. Çağdaş 'devlette' -bu devlet kavramı bakımından çok önemlidir- yönetim görevlilerinin, yönetsel kurmayların, işçilerin yönetim örgütünün olgusal araçlarından 'ayrılması' tamamlanmıştır. En çağcıl gelişme işte burada başlar, siyasal araçların böylece de siyasal erkin bu el koyucusu, gözümüzün önünde el koymaya başlama girişiminin yolunu açar.

Devrim⁴ en azından yasal yetkililerin yerini önderlerin almasıyla şunu başardı: Önderler siyasal görevliler ile yönetim aracı üzerinde zorla alma ya da seçim aracılığıyla denetim sağladı -hangi hakla olursa olsun- bir yolunu bulup, meşruluklarını yönetilenlerin istemesinden çıkardılar. Önderlerin bu -en azından- görürdeki başarı temelinde anamalcı işletmeleri kamusallaştırma umudunu haklı olarak besleyip besleyemeyecekleri ayrı bir sorundur; anamalcı örgütlerin yönetimi, büyük benzerliklere karşın, siyasal yönetiminkinden bambaşka yasalarla düzenlenir.

Bugün bu sorun üzerinde durmayacağız. Amacımız bakımından yalnızca saf *kavramsal* yönü sağlama bağlayacağım. Çağcıl devlet, egemenliği örgütleyen zorlayıcı bir kurumdur. Bir toprak üzerindeki egemenliğin aracı olarak meşru fiziksel güç kullanımını tekelleştirme arayışında başarılı olmuştur. Devlet bu amaçla örgütün olgusal araçlarını önderlerin elinde toplamış, bu araçları daha önceden kendi yasal hakkı olarak elinde bulunduran bütün bağımsız küçük görevlilerin elindekilere el koymuştur. Devlet, onların yerini almıştır, şimdi en baştadır.

Yeryüzündeki bütün ülkelerde değişen başarı düzeyleriyle yaşanan bu siyasal el koyma sürecinde 'profesyonel siyasetçiler'in birinci kategorisi başka bir anlamda ilkin bir prensin hizmetinde ortaya çıktı; onlar karizmatik önderlerden farklı olarak kendileri egemen olmak istemeyen, tersine siyasal egemenle-

⁴ 1918 Alman devrimi.

rin hizmetine girmiş olanlardı. El koyma kavgasında kendilerini prenslerin hizmetine sundular; prenslerin siyasetini yöneterek bir yandan geçimlerini sağladılar öte yandan da ülküsel bir varoluş nedeni buldular. Prenslerin dışında erklere hizmet eden bu tür profesyonel siyasetçiyi biz gene ilk kez Batı'da buluruz. Geçmişte onlar prensin en önemli erk aracı, onun siyasal el koyma aracı olmuşlardı.

'Profesyonel siyasetçilerin' ayrıntısına girmeden önce onların varoluş durumlarının sergilediği bütün yönleri açığa kavuşturalım. Ekonomik uğraşlar gibi siyaset de bir adamın işi ya da uğraşı olabilir. Biri siyaset yapabilir, böylece erkin siyasal yapılar içinde, siyasal yapılar arasında dağılımını gerek asıl iş gerekse yan iş olarak 'yeri geldiğinde' siyasetçi olarak etkilemeye çalışabilir. Oy kullanırken ya da örneğin siyasal bir toplantıda alkuşlayarak ya da yuhalayarak benzer bir isteği açığa vururken ya da 'siyasal' bir konuşma yaparken, vb. hepimiz 'yeri geldiğinde' siyasetçiyiz. Nice insanın siyasetle ilişkisi bununla sınırlıdır. Bugün bütün parti üyeleri, gönüllü siyasal kurumların başkanları ek iş olarak siyasetçidir. Genelde ancak gerektiğinde siyasal olarak etkin olurlar, siyaset para olarak da ülkü bakımından da *öncelikle onların 'yaşamı'* değildir. Aynısı danışma kurullarının, yalnızca çağrıldıklarında işlevi olan danışma örgütlerinin üyeleri için de geçerli. Yalnızca oturum sürelerinde siyasal olarak etkin olan parlamento üyelerimizin büyük bölümü için de bu geçerli. Eski-den böyle katmanlar özellikle zümrelerde bulunurdu. Askeri araçların ya da yönetim için önem taşıyan

olgusal malların ya da kişisel egemenlik gücünün tam yasal yetkili sahipleri, 'zümreler' diye adlandırılabilir. Onların büyük bölümü yaşamlarını tümüyle ya da yeğlediklerinden ya da ara sıradan daha fazla siyasetin hizmetine vermekten çok uzaktı. Tersine ayrıcalıklarını kira elde etme ya da kazanç sağlama kaygısıyla kullandılar. Ancak efendileri ya da kendi statülerine denk olanlar özellikle istediğinde siyasal birliklerin hizmetinde etkin oldular. Prens yalnızca kendi kullanacağı bir siyasal örgüt yaratmak için kavganın içine çektiği bazı yardımcı güçler için de durum farklı değildir. *Räte von Haus aus* üyelerinin⁵, daha da geriye gidersek prensler tarafından 'Curia'da⁶, öteki tartışma organlarında toplanan üyelerin önemli bölümü bu nitelikteydi. Gelgelelim siyasete yalnızca yeri geldikçe ya da ek iş olarak katılan bu yardımcı güçler, prene yetmedi doğal olarak. Prens ister istemez kendini tümüyle, yalnızca ona hizmet etmeye adanmış bir görevli, dolayısıyla başlıca işi bu olan bir yardımcı güç yaratmaya çalıştı. Yalnızca ortaya çıkan hanedanlık örgütlenmesinin yapısı değil kültürün tüm niteliği de büyük ölçüde

⁵ *Saray dışından danışmanlar*. Almanya'da toprak sahibi prensler, on üçüncü ya da on dördüncü yüzyıllarda feodal ya da kilise soylularını danışmak için yeri geldikçe saraya çağırıldılar. Bu danışmanlar saraya yalnızca konuk oldukları için böyle adlandırıldılar.

⁶ *Curia*, çoğulu *Curiae*, kamusal, resmî, dinsel konuların tartışılıp karara bağlandığı bir birlik, kurul ya da mahkemedir. Orta Çağ'da genellikle prensin sarayı bu işlevi görüyordu.

prensin görevlileri nereden aldığına bağlıydı. Prens in erkini toptan ortadan kaldırarak ya da çok çok sınır-layarak kendilerini (sözde) 'özgür' siyasal topluluklar olarak kuran siyasal birlikler için de düpedüz aynı zorunluluk vardı. Onlar zorla egemenlik karşısında özgür olma anlamında değil, gelenek aracılığıyla her türlü yetkenin kaynağı olarak meşrulaştırılan (daha çok dinsel olarak kutsanan) prenslik erkinin bulun-maması anlamında 'özgür'düler. Bu toplulukların tarihsel yurdu bütünüyle Batı'dır. Onların çekirdeği, siyasal bir birlik olarak şehirdi, Akdeniz kültür ala-nında şehir ilk kez bu kalıp içinde⁷ ortaya çıktı. Bütün bu durumlarda görünüşe bakılırsa asıl işi siyaset olan siyasetçiler nasıl görünüyordu?

Siyaseti iş edinmenin iki yolu vardır: Ya siyaset 'için' ya da siyaset 'aracılığıyla' yaşanır. Bu karşıtlık kesinlikle birbirini dışlamaz. Tersine insan her zaman en azından düşüncede ama çoğu kez kalgıda da ikisini birden yapar. Siyaset 'için' yaşayan, siyaseti tinsel anlamda yaşamı yapar. Ya yalnızca kullandığı gücü elinde tutmanın tadını çıkarır ya da yaşamının bir 'dava'nın hizmetinde *anlamı* olduğunun bilinciyle iç dengesini kurar, kendine duyduğu saygıyı besler. Tinsel anlamda bir dava için yaşayan her içten insan, aynı zamanda bu dava aracılığı ile yaşar. Dolayısıyla ayırım, konunun çok daha önemli bir yönünü, açıkça-sı ekonomik yönü gösterir. Siyaseti *kalıcı, sürekli bir gelir kaynağı* yapmak isteyen kişi, meslek olarak siyaset 'aracılığıyla' yaşar; -böyle olmayansa siyaset

⁷ Siyasal birlik olarak. (Ç.n).

'için'... Özel mülkiyet düzeninin egemenliğinde, bir insanın bu ekonomik anlamda siyaset 'için' yaşayabilmesi için bazı, dilerseniz pek bilinen diyelim, ön koşulları olmalıdır. Çok yalın olarak bu, siyasetçinin varlıklı olması, yaşamda ona yeterince gelir getiren kişisel bir konumu olması demektir. Olağan koşullarda, siyasetçi, ekonomik bakımdan siyasetin ona sağlayabileceği gelirden bağımsız olmalıdır. Hiç değilse olağan koşullarda durum budur. Savaş beyinin yandaşı, olağan ekonomik koşullarla, devrimci kahramanı izleyen sokaktaki kalabalık kadar az ilgilendir. İkisi de çapulla, yağmayla, el koymayla, parasal katkılarla, çerden çöpten ödemeye zorlayıcı araçları dayatarak yaşarlar. Bu da özünde aynı kapıya çıkar. Ancak bunlar zorunlu olarak olağanüstü olgulardır. Sıradan günlük ekonomik yaşamda buna yalnızca birinin kendi mal varlığı hizmet eder. Ne var ki yalnızca bu yetmez. Siyaseti meslek edinen kişinin yaptığı işi bırakması ekonomik bakımdan sorun olmamalıdır. Başka deyişle geliri onun kişisel iş gücünün, düşüncesinin tümünün ya da en azından büyük bölümünün kazancın hizmetinde olmasına bağlı olamamalıdır. En koşulsuz biçimde, faizle, kira geliriyle yaşayanların bu anlamda bir iş yapmak için görevlerinden ayrılmalarında sakınca yoktur. Dolayısıyla o, geçmişteki toprak ağası ya da şimdiki arsa kirası alan geniş toprak sahibi ya da aristokrat gibi hiç çalışmadan kazanan biridir. Eski Çağ'da, Orta Çağ'da kullardan ya da toprak kölelerinden kira alanlar ya da Yeni Çağ'da hisselerden, tahvillerden ya da benzeri kaynaklardan gelir elde edenler -

rantiyeler- böyledir. Bu anlamda işçi de -buna iyi dikkat etmek gerek- girişimci de hele hele çağcıl, büyük ölçekli girişimci ekonomik olarak vazgeçilebilir değildir. Çünkü özellikle bu girişimci, işletmeye bağlıdır, bu yüzden vazgeçilebilir *değildir*. Tarım mevsimlik olduğu için, endüstrideki girişimci tarımdaki girişimcinden çok daha fazla bağımlıdır. Genelde girişimcinin geçici olarak olsa bile başka biri tarafından temsil edilmesi çok zordur. Girişimci hekim kadar vazgeçilmezdir. Bir doktor ne kadar ünlüyse, meşgulse o kadar az vazgeçilebilir olur. İşin yönetimi, bakımı açısından avukatların vazgeçilebilir olması kolaydır, bundan ötürü avukat profesyonel siyasetçi olarak karşılaştırılamayacak ölçüde daha büyük, hatta sık sık baskın bir rol oynadı. Bu sınıflamayı sürdürmeyecek, tersine onun bazı sonuçlarını açığa kavuşturacağız.

Bir devlet ya da parti (sözcüğün ekonomik anlamında) yönetiminin, politika aracılığıyla değil de yalnızca politika için yaşayan insanlardan oluşması, zorunlu olarak önderlik eden siyasal katmanın 'varlıklıkların yönettiği' bir oluşum olduğu anlamına gelir. Elbette bu, böyle bir varlıklıklar yönetiminde, siyasal olarak egemen olan katmanın siyaset 'aracılığıyla' geçinmeye çalışmadığı, siyasal egemenliklerini genelde kendi ekonomik çıkarları için kullanmadığı anlamına gelmez. Doğal olarak bundan söz edilmiyor. Şöyle ya da böyle bunu yapmayan bir katman hiçbir zaman olmamıştır. Ancak bu, siyaseti iş edi-

nenin⁸ siyasal çalışmadan doğrudan bir kazanç gözetmek zorunda olmadığı, oysa parasız siyasetçinin kesinlikle yaptığı işin karşılığını istemek zorunda olduğu anlamına gelir. Beri yandan bu mülksüz siyasetçinin politika aracılığıyla yalnızca ya da çoğunlukla kendi ekonomik gereksinimlerini karşılamayı gözönünde tutuğunu, özellikle 'davayı' düşünmediğini de söylemek istemiyoruz. Hiçbir şey bundan daha yanlış olmazdı. Deneyimlere göre servetinin ekonomik 'güvenliğini' sağlama kaygısı varlıklı bir insanın tüm yaşam yönelimlerinin bilinçli ya da bilinçsiz başlıca amacıdır. nn ardını düşünmeyen koşulsuz siyasal lkclk, tümüyle değilse bile en azından ağırlıklı olarak, mlkszlkleri yüzünden, belli bir toplumdaki ekonomik düzeni koruyup sürdürmekle ilgilenen katmanın dışında bulunur. Bu, özellikle olağandışı dönemlerde, dolayısıyla da devrimci dönemlerde geçerlidir. İsteklilerin, nder ile onun yandaşının plutokratik olmayan biçimde siyasete alınması, apaçık bir n koşula bağlıdır: Siyaset mesleğinin bu işle ilgilenenlere, düzenli, güvenilir bir gelir getirmesi.

Siyaset ya 'onursal olarak', sylenegeldiği gibi 'bağımsız', açıkçası varlıklı insanlar tarafından, özellikle de varlıklarından düzenli gelir sağlayanlar tarafından yürütülebilir. Ya da siyasal yönetim mlkszlere açılır, ancak bu durumda bunların ücretini ödenmek zorunlu olur. Siyasetten geçinen profesyonel siyasetçi 'katıksız' bir arpalıkı ya da ücretli 'görevli' olabi-

⁸ Yeterli parası olup da gene de siyaset yapanın. (.n.)

lir. O zaman siyasetçi gelirini belli hizmetleri karşılığında aldığı harçlardan, zorunlu kesintilerden - bahşişler, rüşvetler bu gelir türünün düzensiz, resmen yasadışı bir çeşididir- çıkarır ya da yiyecek yakacak olarak ya da para olarak alır ya da ikisini birden alır. Siyasetçi, bir *Kondottiere*⁹ ya da bir çiftlik sahibi gibi ya da eskiden resmî görev kiralayan ya da satın alanlar gibi ya da giderlerini, etkisini kullanarak kazanç sağladığı bir sermaye yatırımcı sayan Amerikalı *boss*¹⁰ gibi bir girişimci kişiliğine bürünebilir. Ya da bir gazeteci, bir parti sekreteri, çağcıl bir bakan ya da siyasal bir devlet görevlisi gibi değişmez bir ücret alabilir. Geçmişte tımarlar, toprak bağışları, her türden arpalık derebeyliğe özgü niteliklerdi; para ekonomisinin gelişimiyle birlikte de ücretli arpalıklar, prenslerin, savaş kazanan fatihlerin ya da başarılı parti başkanlarının yandaşlarına yapılan tipik ödemeler oldu. Bugün parti önderleri, partilerde, gazetelerde, kooperatiflerde, sağlık sigortalarında, belediyelerde, devlette her türden görevi kendilerine bağlı görevlilere verirler. *Bütün* parti kavgaları yalnızca nesnel amaçlar için değil, görev yerlerine adam atama hakkı, yetkisi için de yapılır.

Almanya'da yerel yönetim ile merkezî yönetimin destekçileri arasındaki bütün kavgalar, görev yerine atama yetkisini, hakkını hangi erkin -Berlin'in mi, Karlsruhe'nın mı, Dresden'in mi?- elinde tutacağı çevresinde döner. Partiler, görev yerlerinden pay

⁹ Paralı asker.

¹⁰ Patron.

alma konusundaki yenilgilerin etkisini dava amaçlarına aykırı davranışlardan çok daha derinden duyarlar. Fransa'da valilerin değişmesi parti politikası nedeniyle her zaman daha büyük bir devrim olarak düşünülmüş, yönetim programındaki küçük değişikliklerden her zaman daha büyük gürültü patırtıya neden olmuştur -yönetim programındaki değişimin neredeyse yalnızca sözde bir anlamı olmuştur. Anayasa yorumuyla ilgili eski çatışmaların ortadan kalkmasından beri özellikle Amerika'da bazı partiler, program içeriğini oy kapmak için değiştiren post kavgası partileri olup çıktılar. İspanya'da iki büyük parti, geçtiğimiz yıllara değin, yandaşlarına görev yerleri sağlamak için geleneksel olarak belirlenen biçimde, yukarıdan düzenlenen sözüm ona 'seçimler' aracılığıyla sırayla iş başına geldi. İspanya'nın sömürge topraklarındaki sözde 'seçimler'de, sözde 'devrimler'deki gibi, tehlikede olan her zaman kazananların beslenmek istedikleri devlet yemlikleriydi. İsviçre'de partiler görev yerlerini barışçıl bir biçimde aralarında bölüştü. Bizim bazı 'devrimci' anayasa taslaklarımız, örneğin Baden anayasasının ilk taslağı bu dizgeyi bakanlık konumlarına yaymak istedi. Artan sayıda görev yeri ile birlikte genel bürokratikleşme, özel bir *güvenli* arpalık biçimi olarak bunlara yönelik isteğin artması yüzünden bütün partilerde bu eğilim yükseldi, böylece de giderek daha fazla yandaşlarının gereksinimi karşılama amacının aracına dönüştüler.

En başta Katolik merkez parti coşkuyla bu taslaktan yanaydı. Baden'de parti, parti programının par-

çası olarak görev yerlerini mezheplere orantılı olarak, dolayısıyla da başarıyı göz önüne almadan dağıttı. Genel bürokratikleşme sonucunda görevli sayısının artmasıyla, bu görevler özellikle güvenli birer geçim kapısı olduklarından bunlara yönelik istek fazlaştı, bu yüzden bütün partilerde bu eğilim arttı.

Yeni Çağ'da bürokrasinin, uzun hazırlık eğitimi yılları aracılığı ile uzmanlıkta özelleşmiş üst düzeyde nitelikli, profesyonel iş gücü olarak gelişmesi bütün bu düzenlemelere karşı durdu. Çağcıl bürokrasi, dürüstlükten yana yüksek bir statü onuru geliştirmiştir. Bu olmasa korkunç bir yolsuzluk, kaba bir zevksizlik tehlikesi bir yazgı olarak başımızda dolaır, devlet aygıtının saf teknik işlevleri bile tehlikeye girerdi. Devlet aygıtının ekonomi bakımından önemi düzenli bir biçimde artmıştır, özellikle artan kamu-sallaştırmayla birlikte daha da artacaktır.

Birleşik Devletler'de yağmacı siyasetçilerin amatör yönetimi postacılara varasıya yüz binlerce görevlinin başkanlık seçimlerinin sonuçlarına göre değiştirilmesine neden oldu. Yönetim, yaşam boyu süren kamu görevliliği konusunda hiçbir şey bilmiyordu, ancak bu amatör yönetim Kamu Hizmeti Reformu'yla çoktandır delik deşik olmuştur. Bu gelişimi yönetimin saf teknik gerekleri, yadsınamaz gerekleri belirledi. İşbölümüne dayalı uzman devlet görevlisi Almanya'da beş yüz yıl süren adım adım ilerleyen bir gelişmeyle ortaya çıktı. Monarşiler ile Norman işgalcilerin devletleri arasında İtalyan kentleriyle senyörlükler başı çekti. Gelgelelim kesin belirleyici adım, prensin maliyesinin yönetimiyle atıldı. Kayser

Max'ın yönetsel reformlarında, görevliler için prenslerin gücünü bu alanda başarıyla kırmanın, zorunlu olduğunda bile, Türk egemenliğinin baskısı altında bile ne ölçüde güç olduğu görülebilir. Maliye alanı o zamanlar her şeyden önce bir şövalye olan yöneticinin amatörlüğünü kaldırmazdı. Savaş tekniğinin gelişimi, uzman subayı gerekli kıldı; hukuksal davaların ıslahı, eğitilmiş hukukçuyu gerektirdi. On altıncı yüzyıl boyunca en ileri devletlerdeki uzman kamu görevlisi bu üç alanda¹¹ kesin bir yengi kazandı. Prenslerin zümreler karşısındaki saltıkçılığının yükselişiyle eş zamanlı olarak, prens otokratik yönetimini aşama aşama uzman kamu görevlilerine bırakmaya başladı. Prens zümreler karşısındaki yengisini işte bu kamu görevlileri olanaklı kıldı.

'Önder siyasetçiler'in gelişimi, çok daha az dikkat çeken geçiş süreçleriyle de olsa, özel eğitilmiş kamu görevlilerinin yükselişiyle gerçekleşti. Kuşkusuz her zaman, bütün dünyada prenslerin böyle gerçekten yetkili danışmanları vardı. Doğuda yönetimin başarısı için sultanı kişisel sorumluluktan olabildiğince kurtarma gereği, bu yönetimin ayırıcı bir özelliği olan 'baş vezir' kişiliğini yaratmıştı. Batıda, en başta Venedik elçilik görevlilerinin raporlarından etkilenen diplomasi ilk kez V. Karls döneminde - Machiavelli'nin zamanında- *bilinçli olarak* yapılan bir sanata dönüştü. Venedik elçilerinin raporları uzman diplomatik çevrelerde tutkulu bir coşkuyla okundu. Bu sanatın daha çok hümanistik olarak

¹¹ Maliye, savaş, hukuk.

eğitilen ustaları birbirlerine, 'savaşan devletlerin' son dönemindeki Çinli hümanist devlet adamları gibi, eğitilmiş bir katman olarak davrandı. Siyasetin tümünde bu arada yurt içindeki işlerde de nder bir devlet adamının resmî, birleşik kılavuzluğu kesinlikle zorunlu oldu. Bunu ilk kez dayatan da anayasal gelişimdir. Kuşkusuz o zamana değin tek tek bireyler, örneğin prenslerin danışmanları ya da daha çok yöneticileri (gerçekten) birçok kez var olmuştu. Ne var ki orunların örgütlenmesi, en ileri devletlerde bile ilkin başka yollarla ilerledi. Koldaşlık ilişkisi içinde olan¹² üst düzeyde yönetsel orunlar ortaya ıktı. Bunlar, kuramsal olarak, giderek azalan ölçüde de olgusal olarak, karar veren prensin kişisel başkanlığında toplandılar. Bu benzer biçimde yetkilendirilmiş koldaşlar dizgesi, bilirkışı raporuna, karşı rapora, gerekçeli azınlık ya da çoğunluk oylarına yol açtı. Resmî, en yüksek düzeyden yetkililere ek olarak prens çevresine salt kendi güvendiği kişileri - 'kabine'- topladı, yargılarını devlet kurulunun ya da en üst devlet orununa ne ad veriliyorsa onun kararlarını göz önüne aldıktan sonra verdi. Gitgide daha fazla amatör konumuna gelen prens, uzmanca eğitilmiş görevlilerin artan ağırlığından 'koldaşlık' dizgesi ile kabine aracılığıyla kaçınmaya, en yüksek yönetimi elinde tutmaya çalıştı. Uzman kamu görevlileriyle otokratik yönetim arasındaki örtük savaş her yerde vardı. Bu durumu ancak parlamentolar ile parti önderlerinin erk isteği değiştirdi. Bambaşka

¹² *Kollegial*. Eşit ölçüde yetki ve sorumluluğu olanlar.

koşullar dışarıdan bakıldığında özdeş sonuçlara yol açtı. Kuşkusuz belli farklar vardı. Hanedanların gerçek erki ellerinde tutuğu yerde -özellikle Almanya'daki gibi- prensin çıkarları parlamento ile onun erki elde etme savı *karşısında* kamu görevlileriyle uzlaştı. Görevliler kendi düzeylerindeki tarafından doldurulan yönetim konumuna, açıkçası bakanlık konumlarına sahip olmakla, böylece bu koltukları resmî kariyer konusu yapmakla da ilgilendiler. Monark kendi değerlendirmesine göre, kendine bağlı görevliler düzeyinden bakanları atayabilmekle ilgilendi. Bununla birlikte iki yan da siyasal önderliğin birleşik, sınıksız biçimde parlamentoya karşı koyduğunu görmek ister; dolayısıyla bu koldaşlar dizgesinin tek kabine başkanıyla yer değiştirmesini amaçlar. Ayrıca monark, partilerin kavgasından, parti saldırılarından saf biçimsel bir yolla kurtulmak için kendine kalkan olacak, sorumluluğu üstlenecek bir kişiye gerek duyar. Açıkçası parlamentoya yanıt verecek, partilerle görüşecek birine... Bütün bu amaçlar birlikte aynı doğrultuda çalıştı: Kamu görevlilerinin birleşik yönetimi için bir bakan ortaya çıktı.

Parlamento monark karşısında üstünlük elde ettiğinde -İngiltere'deki gibi- parlamento erkinin gelişimi devlet aygıtının birleştirilmesi doğrultusunda daha da güçlü çalıştı. Burada 'kabine', parlamentonun tek başkanıyla, baştaki 'önderle' çoğunluğu da denetleyen bir parti kurulu olarak gelişti. Resmi yasa görmezden gelse de parti, gerçekte siyasal bakımdan tek karar verici güçtü: Bu güç her zaman çoğunluğu elinde tutan partideydi. Bu niteliği ile resmi koldaş-

lık dizgesi¹³ organları gerçek yönetici erkin, partinin organları değildi, bu yüzden gerçek yönetimin taşıyıcıları olamadılar. Buyruk yürüten parti, yalnızca partinin gerçekten önder insanlarından oluşan, her zaman hazır etkili bir örgüte gerek duydu. Bu insanlar, içteki erki koruyup sürdürmek için konuları güvenle tartışıp dışarıdaki büyük politikayı da yürütebilecekti. Kabine işte budur. Kamuoyu, özellikle de parlamenter kamuoyu karşısında, parti bütün kararlar bakımından sorumlu bir öndere -kabine başkanına- gerek duydu. İngiliz dizgesi Avrupa anakarasına parlamenter bakanlar biçiminde alındı. Yalnızca Amerika'da, Amerika'dan etkilenen demokrasilerde bu dizgenin karşısına düpedüz türdeş bir dizge koyuldu. Amerikan dizgesi, kazanan partinin doğrudan halk tarafından seçilmiş önderini, onun atadığı görevliler aracının başına yerleştirdi, önderi yalnızca bütçe ile yasama konularında 'parlamento'nun rızasına bağlı kıldı.

Siyasetin, çağcıl parti siyasetlerinin geliştirdiği gibi, güç savaşımı ile bunun yöntemi üzerine eğitim gerektiren bir örgüt yönünde gelişmesi küçük kamusal görevlilerin iki sınıfa ayrılmasını belirledi. Hiçbir zaman katı olmasa da birbirinden açık seçik ayrılan bu sınıflar, uzman görevliler ile 'siyasal görevliler'dir. Sözcüğün gerçek anlamında 'siyasal' görevliler dışarıdan bakıldığında genelde şu olgularla saptanabilirlerdi: Bunlar Fransız valileri ya da başka ülkelerin bunlarla karşılaştırılabilir olan görevlileri gibi her

¹³ Kollegial.

zaman isteğe bağılı olarak başka bir yere aktarılabilir, işten çıkarılabilir ya da en azından 'kızağa alınabilirler'. Bu, yargılama işlevleri olan görevlilerin 'bağımsızlığı' ile keskin bir karşıtlık içindedir. İngiltere'de anayasaya göre parlamento çoğunluğunda değişiklik olduğunda, dolayısıyla da kabine değişikliği olduğunda görevinden ayrılan görevliler bu sınıftadır. Uzmanlık alanı genel 'iç yönetim' uygulamasını içeren bazıları da bunlar arasındadır. Siyasal öge, her şeyden önce ülkedeki 'düzeni' dolayısıyla da var olan güç ilişkilerini koruma işidir. Puttkammer kararnamesine göre, Prusya'da bu görevliler disiplin cezasından kaçınmak için 'yönetimin siyasetini temsil etmekle' yükümlüdür. Fransa'daki valiler gibi, seçimleri etkilemek için resmî araçlar olarak kullanılırlar. Alman dizgesindeki 'siyasal' görevlilerin çoğu - başka ülkelerin tersine- eşit niteliklidir; çünkü bu görevi elde etmek için üniversite eğitimi, özel sınavlar, özel hazırlık hizmetleri gerekir. Çağcıl kamu hizmetinin bu ayırıcı özelliği, Almanya'da yalnızca siyasal aygıtın başındakilerde, açıkçası bakanlarda bulunmaz. Eski rejimde de biri yüksek öğrenim görmese bile Prusya eğitim bakanı olabilirdi. Oysa ilkece, ancak öngörülen sınava dayalı olarak *Vortragender Rat*¹⁴ olabilirdi. Uzmanlık eğitimi almış olan şube müdürü ile *Vortragender Rat*, bölümün gerçek teknik sorunları konusunda o günkü başkanından -örneğin Prusya eğitim bakanlığında Althoff'dan- kesinlikle çok çok daha bilgiliydi. İngil-

¹⁴ Bakanlıkta daire müdürü.

tere de bundan hiç farklı değildi. Bu yüzden bölümün başı, bütün günlük gereksinimlerde bakandan daha güçlüydü, bu da tutarsız değildi. Bakan yalnızca *siyasal* erk topluluğunun bir temsilcisiydi; bu güçlü siyasal görevlileri temsil etmek, kendisine bağlı uzman görevlilerin önerileri konusunda önlem almak ya da onlara siyasal yapıda yönlendirici buyruklar vermek zorundaydı.

Özel ekonomik işletmede de işler buna çok benzer. Bir işletmenin yönetiminde gerçek 'egemen'¹⁵ açıkçası hisse senedi sahiplerinin toplamı, uzman görevlilerin yönetimindeki bir 'halk' kadar etkisizdir. İşletme politikaları konusunda karar veren kişilikler, bankanın egemenliği altındaki 'denetim kurulu', teknik olarak işletmeyi yönetecek durumda olmaksızın yalnızca yönlendirici ekonomik buyruklar verir, yönetimdeki kişileri seçer. Dolayısıyla devrimci devletin şimdiki durumu ilkece yeni hiçbir şey sergilemez. Yönetme erkini kesin amatörlere verir, bunlar da makineli tüfek ellerinde olduğu için uzman görevlileri yalnızca yürütmeyeyle ilgili başlar, eller olarak kullanmak isterler. Bu dizgenin güçlükleri buradan başka yerdedir, ancak bugün bu güçlükler bizi ilgilendirmiyor. Biz daha çok profesyonel siyasetçilere özgü, onun yandaşlarına özgü, 'öndere' özgü niteliklerin neler olduğunu soruyoruz. Bu özellikler değişmiştir, dolayısıyla bugün bunlar durumdan duruma çok değişir.

¹⁵ *Souverän.*

Geçmişte 'profesyonel siyasetçilerin' prenslerin zümrelerle kavgası aracılığıyla, geliştiğini, prenslere hizmet ettiklerini gördük. Belli başlı profesyonel siyasetçi türlerini kısaca gözden geçirelim. Prensler zümreler karşısında zümreler düzeninin dışında siyasal olarak kullanılabilir katmanlardan destek buldular. Batı, Doğu Hindistan'da, Budist Çin'de, Japonya'da, Lamacı Moğolistan'da Orta Çağ'daki Hristiyan topraklarında olduğu gibi din adamları bunlar arasında ilk sırada yer alır. Din adamları okuryazar oldukları için teknik bakımdan yararlıydı. Brahminlerin, Budacı din adamlarının, Lamaların, piskoposlarla rahiplerin siyasal danışman olarak önemi, imparatorun, prensin ya da hanın aristokrasiye karşı savaşımında kullanılabileceği okuryazar yönetsel güçler elde etmeyi amaçlamasıyla birlikte ortaya çıktı. Derebeyine karşı çıkan toprak kölesinden farklı olarak din adamları, özellikle de evlenmemeye ant içmiş olanları, olağan siyasal, ekonomik çıkarlar düzeneğinin dışında kaldı, kendisi ya da kendi soyundan gelenler için siyasal erk kavgası konusunda baştan çıkmadı. Din adamı, kendi zümresinin nitelikleri aracılığıyla prensin yönetsel araçlarından 'ayrıldı'.

Hümanistik eğitim gören okuryazarlar¹⁶ bu türde ikinci katmanı oluşturdu. Prensın siyasal danışmanı olmak için, en başta da ölümünden sonra prensin siyasal anılarının yazıcısı¹⁷ olmak için Latince ko-

¹⁶ *Literat.*

¹⁷ *Denkschriftenverfasser.*

nuşmaların, Yunanca dizelerin öğrenildiği bir dönem vardı. Hümanist okullar, prenze ait 'poetika' profesörlüğü kurumları ilk kez bu çağda çiçeklendi. Bu, eğitim dizgemize çok kalıcı bir etkisi olsa da siyasal sonuçları bizim için çok derin olmayan geçici bir dönemdi. Doğu Asya'da durum farklı oldu. Çinli mandarin, yaklaşık olarak bizim Rönesans dönemi-mizdeki hümanist neyse odur ya da başlangıçta öyleydi. Okuryazar kişi hümanistik olarak uzak geçmişin dilsel anıtlarıyla eğitilip bunlarla sınandı. Li Hung Chang'ın¹⁸ günlüklerini okuduğunuzda onun en çok şiirler yazmaktan, iyi bir kaligrafici olmaktan gurur duyduğunu görürsünüz. Bu katman, Çin'de Eski Çağda geliştirilen gelenekleriyle Çin'in bütün tarihini belirlemiştir; kendi zamanlarında hümanistlerin azıcık olsun benzer bir etki kazanma şansı olsaydı bizim de yazgımız benzer olacaktı.

Üçüncü katman saray soylularıydı. Prensler, bir zümre olarak soyluluğun elinden siyasal erki aldıktan sonra soyluları saraya çekip siyasal, diplomatik görevlerde kullandılar. Eğitim dizgemizin on yedinci yüzyıldaki dönüşümünü bir ölçüde saraylı soyluların profesyonel siyasetçiler olan hümanist okuryazarları yerinden ederek prenslerin hizmetine girmesi belirlemiştir.

Dördüncü kategori özgün bir İngiliz kurumuydu. Küçük soyluluk ile kentsel rantiyelerden oluşan bir eşraf katmanı gelişti. Bunlar teknik olarak 'gentry' diye adlandırıldı -prensin başlangıçta baronlara karşı

¹⁸ Çinli bir diplomat, general, siyasetçi (1823-1901).

çıkmaq için yararlandığı, 'selfgovernment'deki¹⁹ görev yerlerinin denetimini verdiği sonra kendisinin gitgide daha çok bağımlı olduğu bir katman. Bunlar, kendi toplumsal erklerinin çıkarı uğruna yerel yönetimdeki bütün görev yerlerinin mülkiyetini ücret almadan korumayı üstlendiler. Gentry İngiltere'yi bütün anakara devletlerinin yazgısı olan bürokratikleşmeden korudu.

Beşinci katman, açıkçası üniversite eğitimi görmüş hukukçu, Batı'ya özellikle de Avrupa anakarasına özgüdür. Anakaranın tüm siyasal yapısında kesin belirleyici önemi olmuştur. Geç dönem Roma bürokratik devleti tarafından ıslah edilen Roma hukukunun sonraki çok çok büyük etkisi şu olgudan daha açık hiçbir yerde göze çarpmaz: Siyasal yönetimi ussal devlet olma yönünde geliştirme anlamında devrimi her yerde eğitimli hukukçular omzunda taşıdı. İngiltere'de de öyle oldu; gerçi orada büyük ulusal hukukçular loncası Roma hukukunun alınmasını önledi. Bu sürecin benzeri dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Hint Mimamsa Okulunun ussal hukuk düşüncesine yönelik attığı bütün ilk adımlar, İslam'daki Eski Çağ hukuk düşüncesinin her yönden daha da geliştirilmesi, tanrıbilimsel kalıpların ussal hukuk düşüncesini ele geçirip örtmesini önleyemedi. En başta da muhakeme usulü tam ussallaştırılamadı. Bunu anakarada eski Roma hukuk bilimini yalnızca İtalyan hukukçuların ödünç alması ortaya çıkardı. Roma hukuk bilimi, şehir devletinden dünya ege-

¹⁹ Yerel yönetim.

menliğine yükselen siyasal yapının bir ürünüdür - büsbütün eşsiz bir ürün. Geç dönem Orta Çağ pandek²⁰ hukukçuları ile kanonistlerin *usus modernus*'u, hukuksal düşünce ile Hristiyan düşüncesinden doğan sonra da laikleştirilen doğal hukuk kuramlarıyla harmanlanmıştı. Bu hukuksal usçuluk en büyük temsilcilerini İtalyan *Podestat*'da,²¹ Fransız krallık hukukçuları arasında (bunlar senyörlerin yönetiminin krallık erki tarafından devrilmesinin biçimsel araçlarını yarattılar), kilise kurullarının kanonistleri ile doğal hukukçu tanrıbilimciler arasında, Avrupa anakarasındaki prenslerin saray hukukçuları ile akademik yargıçları arasında, Hollandalı doğal hukuk öğretmenleri ile monarşi kuramcıları²² arasında, İngiliz kraliyet hukukçuları ile parlamento hukukçuları arasında, Fransa'nın *noblesse de robe*'u,²³ arasında, son olarak da devrim çağıının hukukçuları arasında bulur. Devrim bu hukuksal usçuluk olmaksızın ne kadar az düşünülebilirse mutlak devlet de o kadar az düşünülebilir. Fransız parlamentolarının

²⁰ Yasaların kapsamlı bir koleksiyonu.

²¹ *Podesta* birçok İtalyan kentinde yüksek düzeyli görevlilere Orta Çağ sonlarından başlayarak verilen addır. Daha çok bir kent devletinde başyargıç anlamına gelir.

²² *Monarchomachen*.

²³ Fransa'da eski rejimde Cübbe soyluları belli hukuksal ya da yönetsel görevlerden gelen Fransız aristokratlarıydı. Kural olarak bu konumlar baron, kont gibi soyluluk sanları kazandırmazdı, tersine bunlar özel işlevlerle ilişkiydiler. Görev yerleri genellikle kalıtsaldır, 1789'da çoğuna görev yeri babasından kalmıştı. Bunlar soyluluğu şövalyeliğe dayanan aileden gelen kılıç soylularından ayrılırlardı.

protestolarına ya da on altıncı yüzyıldan 1789'a kadar Fransız Genel Meclis'inin²⁴ tutanaklarına bakarsanız her yerde hukukçuların ruhunu bulursunuz. Fransız Parlamentosu üyelerinin hangi meslekten olduğuna baktığınızda -Parlamentonun üyeleri eşit seçmenler tarafından seçilse bile- bir tek proleter, pek az kentsoylu girişimci ama bol bol her türden avukat bulursunuz. Onlar olmasa bu köktenci aydınları, onların tasarılarını esinleyen özgün tin düpedüz kavranamaz olurdu. O zamandan beri Fransız Devrimi, çağcıl avukat, çağcıl demokrasi kesinlikle birbirine aittir. Bizim anladığımız anlamda bağımsız zümre olarak avukatlar, yalnızca Batı'da vardır. Onlar Orta Çağ'dan beri resmî Cermen muhakeme usulünün *Fursprech*'inden²⁵ davanın ussallaşmasının etkiyle geliştiler.

Batı siyasetinde partilerin ortaya çıkmasından beri avukatın önemli olması rastlantısal değildir. Partiler aracılığıyla siyasal yönetim, çıkar öbekleri aracılığıyla yönetim demektir. Bunun ne demek olduğunu birazdan göreceğiz. İlgili müşterilerin davasını etkili biçimde savunmak eğitim görmüş avukatın sanatıdır. Düşman propagandasının²⁶ üstünlüğünün gösterdiği gibi, avukat bu bakımdan herhangi bir 'devlet görevlisinden' üstündür. Mantıksal olarak güçsüz savlarla desteklenen bir davayı, bu anlamda 'kötü' bir davayı

²⁴ *États généraux*, Genel Meclis, Fransa'da devrimden önceki dönemde görev yapmış bir parlamentoydu.

²⁵ Savunma makamı.

²⁶ 1914-18 bağlaşıklık propagandası.

savunup gene de kesinlikle kazanabilir, dolayısıyla da işi teknik olarak 'iyi' götürür. Gelgelelim mantıksal olarak güçlü savlarla desteklenen bir davayı yalnızca bir avukat başarıyla savunabilir, dolayısıyla 'iyi' bir davayı 'iyi' yöneterek savunabilir. Siyasetçi olarak devlet görevlileri sık sık iyi bir davayı teknik bakımdan 'kötü' savunarak her anlamda 'güçsüz' bir davaya dönüştürürler. Biz bunu yaşamak zorunda kaldık. Gerçekte bugün kamuda politikanın sözlü ya da yazılı lafla yapıldığı göze çarpmaktadır. Sözün etkisini doğru tartmak yalnızca avukatın ödevleri arasındadır, resmî görevlinin ödevi değildir; o demagog değildir, öyle bir amacı da yoktur. Resmi görevli bir demagog olmaya çalışırsa hep pek kötü bir demagog olur.

Gerçek bir memurun kendi görevinde siyaset yapmaması gerekir -önceki rejimimizi değerlendirme bakımından bu çok önemli.- Tersine en başta *particilik yapmadan* 'yönetmek'le uğraşmalıdır. *Staatsr äson*, açıkçası yönetim düzeninin dirimsel çıkarları söz konusu olmadıkça bu en azından resmen sözde 'siyasal' yöneticiler için de geçerlidir. Onlar görevlerini *sine ira et studio*, 'küçümseme ile önyargı olmadan' yapmalıdır. Dolayısıyla politikacının, önderin, yandaşın yaptığını, her zaman, zorunlu alarak yapmak zorunda olduğunu kesinlikle yapmayacak, açıkçası *kavga* etmeyecektir. Parti tutmak, tutkulu olmak -*ira et studium*- siyasetçinin, en başta da *siyasal* önderin işidir. Onun davranışı resmi görevlininkinden bambaşka, gerçekte kesinlikle ona karşıt bir sorumluluk ilkesine bağlıdır. Resmî görevlinin onuru,

buyruk ona yanlış görünse bile, yetkili kişi, görevlinin karşı çıkmasına karşın buyruğunda ısrar ettiğinde daha yüksek yetkililerin buyruklarını özenle, buyruk kendi görüşüyle kesinlikle uyuşuyormuşçasına yerine getirme becerisidir. Bu en yüksek anlamda törel disiplin, kendini yadsıma olmasa tüm aygıt paramparça olurdu. Oysa siyasal önderin, önder devlet adamının onuru, resmî görevlinin tersine kesinlikle kendi eyleminin kişisel sorumluluğunu taşımasıdır. O, bu sorumluluğu yadsıyamaz ya da aktaramaz; ayrıca da yadsımamalı, aktarmamalıdır. Törel düzeyi yüksek resmî görevliler, düpedüz kötü siyasetçidir, en başta da sözcüğün siyasal anlamında sorumsuz siyasetçilerdir. Bu anlamda törel düzeyi düşük siyasetçilerdir -yazık ki önderlik konumlarımızda hep bunlar var. Bu, bizim resmî görevli yönetimi dediğimiz şeydir. Politikayı başarının bakış açısından değerlendirdiğimizde dizgede yanlış olanı bütün çıplaklığıyla ortaya koyarsak, her hâlde bürokratlarımızın onuruna kimse toz kondurmaz. Ancak gelin siyasal kişilik türlerine bir daha dönelim.

Anayasal devletten beri, tam olarak da demokrasi-den beri 'demagog' Batının tipik siyasal önderi olmuştur. Sözcüğün tatsız bir yan anlamının olması bize demagog adını ilk kez taşıyanın Kleon değil Perikles olduğunu unutturmasın. Perikles üstün bir stratejici olarak Atina *demos*'unun egemen *Ecclesia*'sına²⁷ tek seçilmiş resmî görevli olarak ya da hiçbir resmi görevi olmadan kılavuzluk etti -Oysa

²⁷ Atina'nın altın çağındaki parlamentosu.

Eski Çağ demokrasisinde resmi görev yerleri kurayla doldurulurdu. Çağcıl adayın yapmak zorunda olduğu seçim konuşmaları düşünöldüğünde Yeni Çağ'ın demagogu da söylevi kullanır, hatta çok daha etkili kullanır. Ancak basılı sözcükler kullanmak daha kalıcıdır. Siyasal tanıtımcı, en başta da gazeteci günümüzde demagojik söylevin en önemli temsilcisidir.

Yeni Çağ'ın siyasal gazetecilik toplumbilimini bu konuşmanın sınırları içinde ana çizgileriyle bile vermek olanaksız. Bu, her bakımdan başlı başına bir bölüm oluşturur. Ancak kuşkusuz burada biraz bilgi vermek gerek. Gazeteciler bütün demagoglarla, bu arada avukatlarla (sanatçılarla da) birlikte sağlam bir toplumsal bölümlemeden yoksun olma yazgısını paylaşır. Bu en azından İngiltere ile bu arada Prusya'nın önceki koşullarının tersine anakarada²⁸ böyledir. Gazeteci bir tür parya kastına aittir, 'toplum'da gazeteciye her zaman onun etik olarak en düşük temsilcileri bakımından değeri biçilir. Bu yüzden her yerde gazeteciler ile onların işleri konusunda en yadırgatıcı düşünceler vardır. Gerçekten iyi bir gazetecilik başarısının -özellikle bir anda, 'sipariş üzerine' üretme zorunluluğu nedeniyle, kuşkusuz üretimin bambaşka koşulları altında çalışma zorunluluğu nedeniyle- en azından herhangi bir bilimsel başarı ölçüsünde 'deha' gerektirdiğini herkes anlamaz. Gazetecinin sorumluluğunun bilim adamınıninkinden çok daha fazla olduğu, her onurlu gazetecinin sorumlu-

²⁸ Avrupa.

luk duygusunun ortalama olarak bilim adamınıninkinden biraz bile düşük olmadığı, tersine savaşın gösterdiği gibi daha yüksek olduğu neredeyse hiç kabul edilmez. Tam da olgunun doğası yüzünden sorumsuz gazetecilik başarılarının, onların sık sık korkunç olan sonuçlarının anımsanmasından ötürü kabul edilmez. Becerikli bir gazetecinin ayırt etme yetisinin başka ortalama bir insandan daha yüksek olduğunu kimse kabul etmez, oysa öyledir. Gelgelelim bu işe karşılaştırmamayacak ölçüde daha büyük baştan çıkarmalar ile başka koşullar eşlik eder. Bunlar yüzünden kamuoyu basına bir parça küçümseme bir parça da acınası bir korkuyla bakmaya alışmıştır. Bugün burada ne yapılması gerektiğini tartışamayız. Şimdi, meslek olarak *siyasal* gazeteciğin yazgısı, onun siyasal önderlik konumuna ulaşma şansı nedir sorusuyla ilgileniyoruz. Şimdiye dek gazeteci için ancak Sosyal Demokrat parti elverişliydi. Partide editörlük konumları ağırlıklı olarak resmî görev konumları yapısındadır, ancak editörlük konumları önderlik için temel oluşturmamıştır.

Kentsoylu partilerde bu yoldan siyasal erke yükselme şansları önceki kuşağinkiyle karşılaştırıldığında genelde oldukça kötü olmuştur. Doğal olarak her önemli siyasetçi basın üzerinde etkili olmaya, dolayısıyla da basınla ilişki içinde olmaya gerek duymuştur. Gelin görün ki basın saflarından çıkmak isteyen parti önderleri kesinlikle aykırı bir durumdur, bunu beklememek gerekir. Bunun nedeni en başta mülksüz, bu yüzden de işine bağımlı gazetecinin güçlü bir biçimde artan 'vazgeçilmezliği'dir'. Bu vazgeçilmezliği

gazetecilik işlerinin çok çok artan yoğunluğu ile temposu belirler. Geçimini günlük ya da en azından haftalık yazılar yazarak sağlama zorunluluğu, siyasetçilerin ayağındaki kurşun ağırlık gibidir. Doğal önderlerin erke yükselme sürecinde bu zorlamayla dışarıdan, en başta da içeriden kalıcı biçimde felç edildiği olgular biliyorum. Basının devletle, partilerdeki yönetici erklerle ilişkileri, eski rejimde gazeteciliğin düzeyi bakımından alabildiğine zararlıydı. Gelgelelim bu başlı başına bir bölüm gerektirir. Bu koşullar karşımızdaki ülkelerde farklıydı. Ama orada da, bütün çağcıl ülkelerde gazetede çalışanların siyasal etkisi açıkça gitgide daha azalırken anamalcı basın ağası -söz gelişi 'Lord' Nortcliffe gibiler- gittikçe daha çok siyasal etki kazanıyor.

Ancak şimdiye değin, özellikle 'küçük gazete ilanlarıyla' 'Genel İlanlar' üzerinde denetim kazanan büyük anamalcı gazete şirketlerimiz, düzenli olarak, siyasal ilgisizliğin tipik üreticisi olmuşlardır. Çünkü bağımsız politika hiçbir işe yaramaz, özellikle de bu yolla siyasal olarak egemen olan yöneticilerden kârlı yardımlar elde edilemez. Savaş sırasında ilan vererek basını siyasal olarak etkilemek için çok uğraşılar, besbelli bu şimdi de sürdürülmek isteniyor. Büyük gazetelerin bu baskıdan yakalarını kurtarması beklense bile küçükler için durum çok daha zor. Ne ölçüde çekici olursa olsun, özellikle de siyasal sorumluluk bakımından ne ölçüde etki, etkinlik olanağı üretirse üretsin öyle ya da böyle şimdilik bizde gazetecilik mesleğinde ilerlemek siyasal önderlerin olağan yolu değil. Belki gazeteciliğin artık ya da daha

böyle işlevi yok. Bekleyip görmek gerek. Bazı gazetecilerin -tümü değil- inandığı anonimlik ilkesinin bırakılmasının bu bakımdan bir değişiklik anlamına gelip gelmediğini söylemek zor. Savaş sırasında Alman basınında, gazetelerin özellikle adlarının altına imzalarını açıkça atan parayla tutulmuş kişiler ile yetenekli yazarlar tarafından 'yönetilmesi' deneyimimiz ne yazık ki şunu göstermiştir: İyi bilinen olguların bazılarında bu yolla pek de sanıldığı ölçüde kesin olarak yüksek sorumluluk bilinci geliştirilemedi. Gazetelerden bazıları, parti ayrımı yapmaksızın kesinlikle tam da en kötüsünden magazin gazeteleliydi. Anonimliği bırakarak daha büyük satışlara ulaşmaya çalıştılar, ulaştılar da. Bu beyler, yayıncılar ile sansasyon gazetecileri, servet kazansa da kesinlikle onur kazanmadı. Burada ilkeye karşı bir şey söylenmiyor, gerçekte sorun karmaşıktır, bu görüngü²⁹ de genelde tutmaz. Zaten bu, *şimdiye dek* gerçek önderliğe, siyasetin *sorumlu* yönetimine giden bir yol olmadı. Durumun ilerde nasıl bir biçim alacağını bekleyip göreceğiz. Gelgelelim gazetecilik kariyeri her koşulda profesyonel siyasal etkinliğin en önemli yollarından biri olmayı sürdürüyor. O herkesin yürüyeceği bir yol değil. Güçsüz kişiliklerin, özellikle de iç dengelerini güvenli statü konumunda koruyabilenlerin yolu hiç değil. Genç bilim adamının yaşamı bir kumar olsa bile, o kendisini uygunsuz bir iş yapmaktan koruyan sağlam statü gelenekleriyle kuşatılmıştır. Gelgelelim gazetecinin yaşamı her bakımdan

²⁹ Sorumsuz sansasyon yayıncılığı.

tam bir kumardır, bu yaşam başka bir durumda pek seyrek ortaya çıkan bir biçimde onun iç güvenliğini sınar. Genellikle, yaşadığı en kötü şeyler iş yaşamındaki en acı deneyimler değildir. Başarılı gazeteciyi özellikle içten gelen istemler doğrudan zorlar. Gerçekten de bu dünyanın güçlülerinin salonlarına görünüşte onlarla eşit temelde sık sık gitmek, korkulduğu için herkesin yaltaklandığı biri olmak, gene de o kapıdan çıkar çıkmaz ev sahibinin belki de 'basından zıppıktılarla' ilişkisini haklı kılmak zorunda olduğunu bilmek az iş değildir. Üstelik birinin yaşamın bütün düşünülebilir sorunları üzerine, 'piyasa'nın istediği her konuda hemen, inandırıcı bir biçimde kendini dile getirmesi, bunu kesinlikle sığlaşmadan, maskesini çıkarmadan, bunun çetin sonuçlarına sürüklenmeden yapması da az iş değildir. İnsana özgü sapkınlıkları, düşüklükleri olan nice gazeteci olması şaşırtıcı değil. Tersine şaşırtıcı olan bütün bunlara karşın bu katmanın böyle dışarıdan bakıldığında kolay kolay kestirilemeyecek kadar çok sayıda değerli, tümüyle gerçek insan içermesidir.

Profesyonel siyasetçi türü olarak gazetecinin oldukça eski bir geçmişi vardır; oysa parti resmî görevlisi olsa olsa son on yıllara, bir ölçüde de yalnızca şu yıllara aittir. Bu figürün tarihsel evrim içindeki konumunu kavramak için partilere, parti örgütlerine eğilmek gerek.

Az çok geniş olan, açıkçası erki elinde bulunduranların dönemsel olarak seçildiği küçük kırsal bölgeleri, görev alanlarını aşan bütün siyasal birliklerde siyasal örgüt, zorunlu olarak *ilgililer örgütüdür*. Bu, daha az

sayıda insanın yalnızca siyasal yaşamla, dolayısıyla da siyasal gücün paylaşılmasıyla ilgilenmesi demektir. Özgürce propaganda yaparak kendilerine yandaş sağlar, kendilerini ya da korumaları altındakileri seçimde aday olarak sunar, para toplar, oy avına çıkarlar. Büyük örgütlerde seçimlerin bu yönetsel kalıp olmaksızın uygun biçimde yapılması düşünülemez. Uygulamada bu, oy kullanma hakkı olan seçmenlerin siyasal olarak etkin-edilgin diye bölünmesi demektir. Bu ayrım, gönüllülüğe dayanır, dolayısıyla oy kullanma yükümlülüğü ya da 'meslek zümresi'nin temsil edilmesi ya da açıkça ya da gerçekten bu olguya, böylece de profesyonel siyasetçilere karşı olan benzer önlemlerle ortadan kaldırılamaz. Etkin önderlik ile propagandanın etkin ögesi olarak yandaşlar her partinin yaşamında zorunlu öğelerdir. Yandaş, onun aracılığıyla da edilgin seçmen önderin seçilmesi için zorunludur. Ancak partilerin yapısı başka başkadır. Örneğin Orta Çağ kentlerinin 'partileri' *Guelf*'ler ile *Gibellin*'ler saf kişisel yandaşlardı. Bu Orta Çağ partileri konusunda değişik şeyler düşünülürse akla Bolşevizm ile Sovyetler gelir. *Statuta della perta Guelfa*'yı, açıkçası *Nobili*'nin mallarına el koyulmasını düşündüğünde -bu, şövalye yaşamı süren, dolayısıyla da tımarlar edinme yetkisi alan bütün aileler demektir- devlette görev vermemeyi, oy kullanma hakkının yadsınmasını, birbirine bağlı yerel parti kurullarını, sıkı, sert askerî örgütleri, gizli bilgi getirenlere verilen ödülleri düşündüğünde insan özellikle Rusya'daki Sovyetleriyle, sıkıca elenmiş ordusuyla Bolşevizmi, bilgi getirenlerden oluşan

örgütleri, 'kentsoyluların', açıkçası girişimcilerin, tecimenlerin, kira ile faiz geliriyle yaşayanların, din adamlarının, hanedan soyundan gelenlerin, polis ajanlarının silahsızlaştırılmasını, siyasal haklarının yadsınmasını, kamulaştırmaları anımsar. Bir yandan Orta Çağ partisinde askerî örgütlenmenin kayıtlı feodal zümreler temelinde salt şövalyeler ordusundan oluştuğu, soyluların neredeyse bütün önderlik konumlarını doldurduğu düşünüldüğünde öte yandan Sovyetler'deki iyi ödüllendirilen girişimci, götürü ücreti, Taylor dizgesi, Sovyetler'in askeri disiplin ile işyeri disiplinini koruduğu ya da güçlendirdiği, yabancı sermaye aradığı göz önüne alındığında bu benzerlik daha da çarpıcıdır. Dolayısıyla tek sözcüklerle Sovyetler sanki Bolşevizmin kentsoylu sınıfının kurumları olarak savaştığı neredeyse *her şeyi* yeniden kabul etmek zorunda kalmıştır. Onlar devleti, ekonomiyi çalışır durumda tutmak için bunu yapmak zorundaydı. Üstelik Sovyetler, eski Ochрана'nın³⁰ ajanlarını kendi devlet güçlerinin başlıca aracı olarak yeniden etkinleştirmekle benzerliğin daha fazla göze batmasını sağladı. Ancak biz şiddet uygulamak için oluşturulan böyle örgütlerden çok politikayı iş edinenlerle ilgilenmeliyiz. Bunlar seçim oyları pazarında soğukkanlı, 'barışçı' parti kampanyaları aracılığı ile erk elde etmeye uğraşır.

Bizdeki alışılmış anlamında partiler, ilk başta, örneğin İngiltere'de salt aristokrasi yandaşlarıydı. Bir lort şu ya da bu gerekçeyle partisini değiştirirse, ona

³⁰ Çarın gizli polisi.

bağlı olan herkes de karşıt partiye geçirdi. *Reform Bill*'e³¹ kadar büyük soylu aileler, en başta da kral çok fazla seçim çevresinin görev yerlerine atama hakkını elinde tutuyordu. Kent soylu erkinin yükselişle birlikte her yerde gelişen eşraf partileri aristokratik partilere yakındı.

'Varlıklı, eğitilmiş' çevreler Batının tipik aydın katmanının tinsel önderliği altında bir ölçüde sınıf çıkarlarına göre, bir ölçüde aile geleneklerine, bir ölçüde de ideolojik gerekçelerle partilere ayrılarak onların yandaşı oldular. Din adamları, öğretmenler, profesörler, avukatlar, doktorlar, eczacılar, gönençli çiftçiler, mal üretenler -İngiltere'de kendini centilmen sayan bütün bu katman- ilkin gerektiğinde yerel siyasal kulüplerde rastlantısal birlikler kurdu. Huzursuzluk zamanlarında küçük burjuva, ara sıra da proletarya sesini yükseltti. Gelgelelim boy gösteren önderler kesinlikle onların içinden çıkmadı. Kırdaki yerleşim yerleri arasındaki kalıcı birlikler olarak örgütlenen partiler bu evrede daha yoktu. Birliği yalnızca parlamento temsilcileri sağlar, adayların seçiminde yerel eşraf yetkilidir. Seçim programları bir ölçüde adayların tanıtım duyurularından, bir ölçüde de eşrafın toplantılarından ya da parlamenter partinin kararlarından doğdu. Kulüplerde önderlik

³¹ İngiltere'de halkın parlamentoda temsil edilmesi konusunda reform yapmak için hazırlanan kanun tasarılarından biri. William Pitt'in hazırladığı ilk tasarı (1785) ile Lord John Russel'in hazırladığı ikinci tasarı (1831) Lordlar kamerasında geri çevrildi; Kont Grey'in hazırladığı üçüncü tasarı 1832'de onaylandı.

etmek, gerektiğinde severek yapılan, onur verici bir işti.

Kulüplerin olmadığı yerde (genellikle de yoktu) olağan zamanlarda değişmez bir biçimden tümüyle yoksun siyaset yönetimi, sürekli bu işle ilgilenen az sayıda insanın eline kalırdı. Para karşılığı çalışan profesyonel siyasetçi yalnızca gazetecidir, yalnızca gazete yönetimi sürekli bir siyasal örgüttür. Gazetelerin yanı sıra yalnızca parlamento oturumları vardır. Parlamentodaki temsilciler ile parlamenter parti önderleri siyasal eylem gerekli görülürse hangi yerel eşrafa yöneleceklerini bilirler. Üyelerinin küçük katkıları, temsilcilerin parlamento etkinlikleri konusunda açıklama yaptığı dönemsel konferanslar, kamusal toplantılarla partilerin kalıcı birlikleri, yalnızca büyük kentlerde var olur. Parti yalnızca seçim dönemlerinde canlıdır.

Parlamento üyelerinin seçimle ilgili olarak yerel örgütler arasında yapılacak uzlaşmaların olanaklarıyla, geniş çevrelerin onayladığı güçlü birleşik programlarla, ülke çapında birleşik propagandayla ilgilenmesi genelde gitgide daha da sağlamlaşan parti örgütünün itici gücünü oluşturur. Yerel parti birlikleri ile 'güvenilir adamlar' ağı, orta boy kentler de içinde bütün ülkeye yayılsa bile parti aygıtının doğası ilkece eşraf birliği olarak kalır. Bunlarda parlamento partisinin bir üyesi merkez parti bürosunun önderi olarak yerel örgütlerle sürekli iletişim içindedir. Merkez büro dışında para ödenen görevliler hâlâ yoktur. Yerel örgütlere her yerde gördükleri saygı uğruna bu işe bakan 'saygıdeğer' insanlar başkanlık

eder. Onlar, parlamento dışındaki eşraftır, parlamentoda oturan siyasal eşraf katmanının yanı sıra etkilidirler. Partinin baskıya hazırladığı parti yazışmaları basın için, yerel toplantılar için giderek daha çok düşünsel besin sağlar. Düzenli üyelik ödentileri kaçınılmaz olur, bunların bir bölümü zorunlu olarak merkezin giderlerini karşılamaya hizmet eder. Çoğu Alman parti örgütünün bu gelişim aşamasına ulaşmasının üzerinden çok zaman geçmedi. Fransa'da, hâlâ bütünüyle parti gelişiminin ilk basamağı egemendi, parlamenterler birliği oldukça kırılıyordu. Kırsalda yerel eşrafın ya da adayın kaleme aldığı ya da büro için özel kampanyalarda onların koruyucu patronları tarafından yazılan az sayıda program buluruz. Elbette bunlar parlamento üyelerinin kararlarının ya da programlarının az çok yerel uyarlamaları olurdu. Bu dizge ancak bir ölçüde delindi. Tam zamanlı siyasetçilerin sayısı azdı, bunlar da daha çok seçilmiş temsilcilerden oluşan az sayıda merkez çalışanı ile gazeteci idi. Fransa'da 'siyasal bir orun'u elinde tutan ya da onlardan birine geçmeye uğraşan iş avcıları da bu dizgede yer alırdı. Siyaset resmen, ağırlıklı olarak bir yan işti. Bakanlık görevine elverişli temsilcilerin sayısı da pek sınırlıydı, eşraf olarak konumlarından ötürü, seçimlerde aday olarak pek sınırlı sayıldılar.

Ancak siyaset yönetimiyle dolaylı olarak ilgilenenlerin sayısı, hele hele maddi bakımdan ilgilenenler çok fazlaydı. Çünkü bir bakanlığın bütün önlemleri, özellikle de çalışanlar konusundaki bütün çözümler bir ölçüde seçim şanslarını etkilemeyi göz önüne

alarak ortaya koyuldu. Her tür dilek, yerel temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışıldı. Bir bakan daha iyisi ya da daha kötüsü için temsilcisine kulak vermek zorundaydı; özellikle de temsilci bakanın çoğunluğundansa. Bundan ötürü herkes bunu elde etmeye uğraştı. Resmî bir göreve atama hakkını, genelde kendi seçim bölgesindeki her tür göreve atama yetkisini bir tek temsilci denetledi, temsilci yeniden seçilmek için yerel eşrafla bağlantılarını koruyup sürdürdü.

Şimdi eşraf çevrelerinin, en başta da parlamento üyeleri yönetiminin kırsaldaki bu durumuyla parti örgütlerinin en çağcıl biçimleri arasında keskin bir karşıtlık var. Bu örgütler, demokrasinin, kitlelerin oy verme hakkının, onların desteğini kazanıp örgütlenme zorunluluğunun, en üst kertede doğrultu birliği ile en sıkı disiplini geliştirme zorunluluğunun çocuklarıdır. Eşraf yönetimi, parlamento üyeleri aracılığıyla idare sona erer. Artık örgütün dümeni, parlamenterlerin *dışındaki* 'profesyonel politikacıların' elindedir. Onlar ya 'girişimciler' -gerçekte bu girişimciler Amerikan *boss*ları ile İngiliz *election agent*larıdır³²- ya da değişmez ücretli görevliler olarak böyle davrandılar. Biçimsel olarak çok yol alan bir demokratikleşme yaşandı. Artık parlamenter parti geniş kapsamlı programlar yapmaz, aday seçimleri konusunda yerel eşraf karar vermez. Tersine örgütlü parti üyelerinin oluşturduğu kurullar, adayları seçer, üst düzey ku-

³² Seçim temsilcisi. İngiltere'deki seçimlerde bir adayın siyasal seçim kampanyasını yürütmekten sorumlu kişidir.

rullara temsilci olarak üyeler atar. Partinin ulusal kongresine götüren çok sayıda kongre olabilir. Doğallıkla erk, edimsel olarak, örgüt içinde işi *sürekli* çekip çevirenlerin ya da örgütün iş görmek için mali bakımdan ya da şahsen bağlı olduğu kişilerin eline kalır -örneğin mesenlerin³³ ya da ilgili kişilerin güçlü siyasal kulüplerindeki (*Tammany Hall*) yöneticilerin-. Önemli olan insanlardan oluşan bütün bu aletin -Anglo-Sakson ülkelerinde anlamlı bir biçimde adlandırıldığı gibi bu 'makine'nin- ya da daha doğrusu onu yönetenlerin, parlamento üyelerini denetlemesidir. Onlar isteklerini geniş bir alanda etkili kılacak konumdadır, bundan ötürü parti önderlerinin seçimi özel bir önem taşır. Makine kimi izlerse önder o olur, bu kişi parlamenter partinin başının bile üzerindedir. Başka deyişle, böyle makinelerin yaratılması *halk oylamasına dayalı* demokrasinin ortaya çıkması demektir.

Partinin yandaşları, en başta da parti görevlisi ile girişimcisi doğal olarak önderlerinin yengisinden kişisel karşılık -açıkçası görev yerleri ile başka çıkarlar- bekler. Onların böyle çıkarları, tek tek parlamento üyelerinden değil önderlerinden beklmeleri çok önemlidir. En başta önderin kişiliğinin partinin seçim kavgasındaki demagojik etkisini, oyları, milletvekillerini, dolayısıyla da erki arttırmasını, böylece yandaşların umdukları karşılıkları bulması için fırsatların olabildiğince artmasını beklerler. İdeal olan, yalnızca sıradan şeylerden oluşan soyut bir

³³ Sanatçıların, bilginlerin koruyucusu varlıklı kişiler.

parti programı için değil kişisel olarak bağlanıp kendini adayarak, bir insan için çalışmanın sağladığı doyumdur. Her tür önderlikteki 'karızma' ögesi bu bakımdan itici güçlerden biridir.

Bu düzen, etkili olmak için çekişen yerel eşrafla parlamento üyeleri arasında çok değişik kertelerde yaşanan sürekli ancak örtük kavga içinde ilerledi. İlkın Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kent soylu partilerinde sonra da en başta Almany'a'daki Sosyal Demokrat partide... Genelde kabul gören bir önder olmayınca çok geçmeden değişmez yenilgiler ortaya çıkar, önder varken bile partideki eşrafın kendini beğenmişliği ile çıkarlarına her türlü ödün verilmelidir. Ancak makine en başta parti görevlilerinin egemenliğine girebilir, düzenli işler bunların elindedir. Bazı sosyal demokrat çevrelerin görüşlerine göre parti bu 'bürokratikleştirme'ye yenik düşmüştür. Ancak 'görevliler' güçlü bir demagojik etkisi olan önderin kişiliğine daha kolay boyun eğer. Onların maddi, ülküsel çıkarları önderin çekiciliğinden beklenen parti erkinin etkileriyle yakından bağlantılıdır, ayrıca içsel olarak bir önder için çalışmak başlı başına daha doyurucudur. Partinin yöneticilerle birlikte eşraf tarafından denetlendiği yerde -kent soylu partilerinde durum genellikle budur- önderlerin yükselişi daha güçtür. Çünkü ideal olarak eşraf 'geçimini' küçük başkanlıklardan ya da ellerinde tuttukları kurul üyeliklerinden 'sağlar'. Eşrafın davranışını belirleyen etmenler *Homo novus*³⁴ olarak demagoga

³⁴ Yeni insan. Türedinin biri.

gücenmek, siyasal parti 'deneyiminin' üstünlüğüne inanmak (gerçekten de çok önemlidir), ideolojik bakımdan eski parti geleneğinin parçalanacağından kaygı duymaktır. Partideki bütün gelenekçi öğeler kendiliğinden onlara aittir. Öncelikle, kırsal seçmen, aynı zamanda küçük kent soylu seçmen de tanıdığı bir eşrafın adını arar. Tanımadığı adama güvenmez. Şu da var ki bu adam başarılı olur olmaz ona daha sallantısızca yapışır. Şimdi gelin bazı belli başlı örneklerle iki yapısal kalıbın -eşraf ile partinin- kavgasına bakalım, özellikle de Ostrogorsky'nin betimlediği halk oylamasına dayalı olanı göz önüne alalım.

Önce İngiltere: 1868'e varasıya parti neredeyse salt bir eşraf örgütüydü. Örneğin ülkedeki *Tory*'ler Anglikan rahipten, öğretmenden, en başta da ilgili kasabanın büyük mal sahiplerinden destek buldu. *Whig*'ler daha çok Ayrılkçı³⁵ vaizlerden (böyleleri varken), postacılar, demirciler, terziler, urgancılar gibi insanlardan -açıkçası insanlarla en sık onlar konuştuğu için siyasal etkiler saçan el işçilerinden- destek buldu. Partiler şehirlerde bir ölçüde ekonomiye göre, bir ölçüde dine göre, bir ölçüde de yalnızca ailede kuşaktan kuşağa aktarılan parti görüşlerine göre ayrılırdı. Ancak siyasal örgütün taşıyıcı direkleri her zaman eşraftı. Parlamentoyu, kabineli partileri, bakanlar kurulu başkanı olan 'önderi' ya da muhalefet önderini ayakta tutan düzenlemeler en başta bunlardı. Bu önderin yanında 'parti değnekçi-

³⁵ Anglikan Kilisesinden ayrılmış mezheplerden birinden.

si' ³⁶ (*Whip*) -parti örgütünün en önemli profesyonel politikacısı- vardı. Görev yerlerine atama hakkı '*whip*'in ellerine bırakılmıştı. Dolayısıyla iş arayanlar ona yönelmek zorundaydı, o da tek tek seçim bölgelerinin temsilcileriyle anlaşma yapardı. Yavaş yavaş seçim bölgelerinde profesyonel bir politikacılar katmanı gelişmeye başladı. Başlangıçta yerel üye kayıt temsilcilerine para ödenmezdi, onlar neredeyse Mutemetlerimizle³⁷ aynı konumdaydı. Ancak bölgelerde onlarla birlikte bir anamalcı girişimci türü gelişti. Bu, İngiltere'de dürüst seçimleri güvence altına alan çağcıl yasal düzenleme bakımından kaçınılmaz olan, '*election agent*'³⁸ idi. Yasama seçim harcamalarını denetlemeyi amaçladı, adayı kampanya giderlerini bildirmekle yükümlü kılarak paranın gücünü denetlemeye çalıştı. Çünkü İngiltere'de aday, çenesinin yanı sıra -bizde³⁹ daha önce olduğundan çok daha fazla- kesenin ağzını da açıyordu. *Election agent* adaya yüklü bir para ödetirdi, bu da genellikle temsilci için iyi bir iş demektir.

Erkin parlamentoda, ülkede 'önder' ile partideki eşraf arasında dağıtılmasında önder, İngiltere'de çok önemli bir konumdaydı. Bu konum, büyük, dolayısıyla sağlam bir politikayı olanaklı kılmanın zorlayıcı temeline dayandığı için çok önemlidir. Gene de

³⁶ *Whip*. İngiliz siyasal düzeninde parlamentodaki grup sorumlusu.

³⁷ *Vertrauensmannen*.

³⁸ Bkz. 32. dipnot.

³⁹ Almanya'da

milletvekilleri ile parti eşrafının etkisi eskisi gibi büyüktü.

Eski parti örgütü yarı ileri gelenlerin iş yeri, yarı maaşlı çalışanlar ile girişimcilerin örgütü olarak karşımıza çıkar. Ancak *caucus*⁴⁰ dizgesi 1808'de Birmingham'daki yerel seçimlerde başladı, sonra bütün ülkeye yayıldı. Bu dizgeyi *nonkonformist*⁴¹ bir rahiple birlikte Joseph Chamberlain yaşama geçirdi. Bu uygulamanın gerekçesi, parlamento seçimleri için oy kullanma hakkının demokratikleştirilmesiydi. Kitleleri kazanmak için koskocaman bir demokratik örgütler aracı yaratmak, örgütü aralıksız devindirmeye yardım etmek, her şeyi sımsıkı bürokratize etmek için her kent bölgesinde bir seçim birliği oluşturmak zorunluydu. Böylece yerel seçim kurullarındaki ücretli görevlilerin sayısı arttı, genelde seçmenlerin belki de %10'u yerel kurullarda örgütlendi. Seçme hakkı olan seçilmiş yöneticiler parti politikasının resmî taşıyıcılarıydı. İtici güç yerel çevreydi, bu da en başta her zaman en yağlı maddi fırsatların çıktığı belediye politikasıyla ilgilenenlerden oluşurdu. Bu yerel çevreler aynı zamanda finans dünyasında ilk ortaya çıkanlardı. Yeni doğan, artık parlamenterler tarafından yönetilmeyen bu makine, çok geçmeden gücü daha önceleri elinde tutanlarla, en başta da *'whip'*le savaştırmak zorunda kaldı. Yerelde çıkarı olan

⁴⁰ Özel bir siyasal parti ya da devinimin üyelerinin ya da yandaşlarının bir toplantısıdır.

⁴¹ Bu terim İngiltere'deki yerleşik kilisenin yönetimi ile kullanımına uymayan Protestan Hristiyanlar için kullanılır.

kişilerce desteklenen makine, kavgadan öyle bir yengiyle çıktı ki *whip* boyun eğip makineyle uzlaşmak zorunda kaldı. Sonuçta erk, azınlığın, ardından da partinin tepesinde duran kişinin elinde toplandı. Liberal Parti'de dizgenin tümü Gladstone'un erki elde etmesiyle ortaya çıktı. Makinenin ileri gelenler karşısında böyle hızlı bir yengi kazanmasını sağlayan Gladstone'a özgü 'büyük' demagojinin büyüleyiciliği, kitlelerin onun siyasetinin etik içeriğine iyice inanması, en başta da kişiliğinin etik niteliğine inançlarıydı. Politikada Sezarci⁴² halk oylamasına dayalı ögenin -seçim savaşının diktatörü- ortaya çıktığı çok geçmeden belli oldu. 1877'de *caucus* ulusal seçimlerde ilk kez etkin oldu, hem de parlak bir başarıyla; çünkü sonuçta Disraeli başarılarının doruğundan düştü. 1866'da makine karizmatik kişiliğe öylesine yönelmişti ki *Home-rule*⁴³ sorunu ortaya atıldığında tepeden tırnağa tüm aygıt gerçekte Gladstone'a dayanıp dayanmadığını sorgulamadı. Yalnızca onun sözü üzerine onunla aynı çizgiye gelmiş, "Ne yaparsa yapsın Gladstone'un ardındayız." diyordu. Böylece makine kendi yaratıcısını, Chamberlain'ı bıraktı.

Bu düzenek epeyce insanın çalışmasını gerektirir. İngiltere'de doğrudan parti politikasından geçinen

⁴² Sezarizm, Julius Sezar'ın Roma'yı yönetmesine benzer bir yönetimi amaçlayan bir siyasal yönetim biçimidir. Burada yönetim karizmatik, kişisel varlığı bir toplum nesnesine dönüşmüş bir güçlü adamın elindedir. Bu kişi, zora dayalı bir toplumsal düzen kurarak yönetir, ayrıca da yönetimde askerî gücü ağırlıklı olarak kullanır.

⁴³ Öz yönetim.

yaklaşık 2000 kişi vardır. Kuşkusuz salt iş arayanlar ya da çıkar sağlayanlar olarak politikada etkin olanlar, özellikle de belediye politikasında çok daha fazladır. Ekonomik fırsatlara ek olarak yararlı bir *caucus* politikacısı için gururlanma fırsatları da vardır. Kuşkusuz 'J.P.' ya da 'M.P.'⁴⁴ bile olmak için uğraşmak en büyük (olağan) tutkunun yol açtığı bir çabaydı.

Kanıtlanabilir biçimde aile terbiyesi olan, başka deyişle 'centilmen' olan insanlar amaçlarına ulaştı. Elbette en yüksek amaç, özellikle de büyük mali destekçilerinki, bir soyluluk sanı alabilmektir. Parti gelirinin yaklaşık %50'si kimliği belirsiz bağışçıların katkılarına bağlıydı.

Peki tüm bu dizgenin etkisi ne oldu? Günümüzde parlamento üyeleri olağan koşullarda birkaç kabine üyesi (ile birkaç başına buyruk kişi) dışında oyunu istendiği gibi kullanan iyi disiplinli insanlar sürüsüdür. Bizde, *Reichstag*'da görevli biri özel yazışmasını yazı masasında yazarak en azından kendisinin de ülke mutluluğu için çalıştığını gösterir. İngiltere'de böyle davranışlara gerek yoktur, orada parlamento üyelerinin işi partiye ihanet etmek değil yalnızca oy vermektir. *Whipler* çağında parlamento üyesi ortaya çıkıp kabinenin ya da muhalefet önderinin buyruğunu yerine getirmelidir. Makineyi tam olarak elinde tutan güçlü bir parti önderi varsa *caucus* makinesi kırsal kesimde neredeyse büsbütün ilkesizdir. Böyle-

⁴⁴ M.P.: *Members of Parliament*. Parlamento üyesi. J.P.: *Justice of Peace*. Hukuksal, yönetsel bir görevli.

ce halk oylamasıyla işbaşına gelen diktatör gerçekte parlamentonun üzerinde durur. Parlamento üyeleri, makine aracılığı ile kitleleri arkasına alan diktatör için yalnızca yandaş siyasal arpalıkçılardır.

Peki bu önderler nasıl, her şeyden önce de hangi beceri bakımından seçilir? İstemenin bütün dünyada belirleyici olan niteliklerinin yanında demagojik konuşma gücü doğal olarak her şeyden daha yetkilidir. Cobden gibi konuşmacıların anlama yetisine seslenildiği, Gladstone gibilerin 'olguların' olduğu gibi 'konuşmasına izin verme' tekniğinde ustalaştığı çağdan beri demagojik konuşma gücünün niteliği değişmiştir. Kurtuluş Ordusu'nun da kitleleri devindirmek için kullandığı gibi, şimdilerde genellikle saf duygusal araç kullanılır. Şimdiki durum, 'kitlenin duygusallığını kullanmaya dayalı diktatörlük' diye adlandırılabilir. Gene de İngiliz parlamentosunun üst düzeyde gelişmiş kurul çalışması dizgesi, önderliği hesaba katan her politikacı için kurul çalışmasını hem olanaklı hem de zorunlu kılar. Geçtiğimiz on yılların bütün önemli bakanlarının arkasında bu pek gerçek, pek etkili çalışma terbiyesi var. Rapor hazırlama, çözüm önerilerini açıkça eleştirme, bu okulun gerçek bir seçim anlamına gelmesini, salt demagog olmakla kalanları elemesini sağlar.

İngiltere böyleydi. Ancak, oradaki *caucus* dizgesinin, Amerikan parti örgütüyle karşılaştırıldığında zayıf bir biçimi vardı. Halk oylamasına dayalı olma ilkesi Amerika'da, çok erken, çok saf bir biçimde ortaya çıkmıştır. Washington'un düşüncesine göre Amerika '*gentlemen*' tarafından yönetilen bir devlet

olacaktı. Beri yandan o zamanlar Amerika'da centilmen, bir toprak sahibi ya da yüksek okul eğitimi olan biriydi -en başta durum buydu-. İlk, parti örgütlenmeye başladığında Temsilciler Meclisi üyeleri, İngiltere'de eşrafın yönettiği zamandaki gibi, önder olmak isterlerdi. Parti örgütü çok gevşekti, bu 1824'e dek sürdü. Çağcıl gelişmelerin ilk evrelerinin yaşandığı bazı topluluklarda parti makinesi 1820'lerden önce bile oluşum durumundaydı. Ancak Batılı çiftçilerin adayı Andrew Jackson'un başkan olduğu seçim, eski gelenekleri ilk kez baştan aşağı değiştirdi. 1840'tan hemen sonra Kongre'nin önde gelen üyelerinin parti önderliği resmen sona erdi. O zaman Kongre kırsal kesimdeki parti makinesi karşısında erkinin neredeyse tümünü yitirdiği için büyük parlamenterler Calhoun ile Webster siyasal yaşamdan çekildi. Amerika'da halk oylamasına dayalı 'makine'nin böyle erken gelişmesi şuna dayanır: Orada, yalnızca orada, yürütmenin başı ile atama yetkisinin⁴⁵ başı -önemli olan budur-, halk oylamasıyla seçilen bir başkandı. 'Kuvvetler ayrılığı'ndan ötürü, görevini yaparken parlamentodan neredeyse bağımsızdı. Dolayısıyla yenginin karşılığı olarak, gerçek yağma nesnesi olan görev yeri arpalığı kesinlikle başkanlık seçimini işaret eder. Andrew Jackson aracılığıyla 'Soygun dizgesi' bir ilke düzeyine yükseltilip bu ilkeden sonuçlar çıkarıldı.

Günümüzdeki parti yapısı bakımından bu soygun dizgesinin, -federal görev yerlerinin seçim kazanan

⁴⁵ *Amtspatronage*.

adayın yandaşlarına peşkeş çekilmesinin- anlamı nedir? Bu, hiçbir ilkesi olmayan partilerin birbirine karşı olması demektir; onlar, her seçim savaşında değişen programlarını oy kapma şansına göre yapan, her türlü benzerliğe karşın renklerini başka hiçbir yerde görülmedik ölçüde değiştiren görev yeri avcısı örgütlerdir yalnızca. Partiler tümüyle, kesinlikle görev yerlerine atama yetkisi elde etmek için, her şeyden önemli olan seçim kampanyası için -başkanlık ile ayrı ayrı eyaletlerin valiliği için- oluşmuştur. Programlar ile adaylar, partilerin 'ulusal toplantılarında' seçilirken kongre üyeleri seçime karışmaz. Dolayısıyla temsilciler biçimsel olarak çok demokratik bir yolla seçilen parti toplantılarından çıkarlar. Bu temsilciler, başka delegelerin toplantılarında belirlenir, onlar da haklarını, yetkilerini '*primaries*'e, partinin seçici kurulu seçen seçmenler birliğine borçludur. Seçici kurulu seçen seçmenler içindeki temsilciler devlet başkanı adayı adına seçilmiştir. Partilerde en yeğin çatışma 'adaylık' sorununda yaşanır. Ne de olsa 300,000- 400,000 resmi atama başkanın elindedir, bunlar yalnızca başkan tarafından ancak değişik eyaletlerdeki senatörlerin onayıyla yapılan atamalardır. Bu yüzden senatörler güçlü politikacılarıdır. Buna karşılık Temsilciler Meclisi politik bakımdan senatörlere göre çok güçsüzdür; çünkü görevlendirme hakkı ile yetkisi elinden alınmıştır; yalnızca başkanın yardımcıları olan bakanlar görevlerini halkın onlara güven duyup duymamasına bağlı olmadan yürütebilirler. Halk tarafından yasal-

laştırılan başkan, herkese, Kongre'ye bile karşı durabilir. Bu, 'kuvvetler ayrımının' bir sonucudur.

Böyle destelenen bir yağma dizgesi Amerika'da teknik olarak olanaklı; çünkü Amerikan kültürü, gençliğiyle katıksız amatör bir yönetime katlanabilir. Partilerine iyi hizmet etmiş olmaktan başka güvenilirlik niteliği olmayan 300,000-400,000 parti adamıyla böyle bir durumda olağandışı kötülüklerin ortaya çıkmaması olanaksızdı. Eşi görülmedik yiyicilik ile savurganlığı böyle sınırsız ekonomik fırsatları olan bir ülkeden başkası taşıyamazdı.

Şimdi halk oylamasına dayalı parti makinesi dizgesinde karşımıza çıkan figür '*boss*'tur. Kimdir *boss*? Siyasal anamalcı girişimcidir; kendi hesabına, kendini riske atarak oy sağlar. İlk ilişkilerini bir avukat ya da meyhaneci ya da benzer kurumların sahibi ya da belki de tefeci olarak kurmuş olabilir. Belli sayıda oyu 'denetlemeyi' başarıncaya değin ağlarını örer. Buraya ulaştığında komşu *boss*'larla bağlantı kurar; isteği, becerisi, en başta da ayırt etme yetisi aracılığıyla bu yolda daha önceden ondan daha ileri gitmiş olanların dikkatini çeker, sonra da tırmanmaya koyulur. *Boss*, parti örgütü için vazgeçilmezdir, örgüt onun ellerinde merkezileşir. Parasal gelirleri önemli ölçüde karşılar. Onları nasıl edinir? Bir ölçüde üyelerin katkılarıyla özellikle de onun sayesinde parti aracılığıyla iş bulan görevlilerin maaşlarını vergilendirerek. Ayrıca rüşvetlerle bahşişler de vardır. Birçok yasadan birini ceza görmeden çiğnemek isteyen kişi *boss*un buna göz yummasına gerek duyar, yoksa başı derde girer. Gelgelelim bunlar politik girişim için

zorunlu sermayeyi biriktirmeye yetmez. Büyük mali kodamanlardan doğrudan para alıcı olarak *boss* olmazsa olmaz biridir. Kodamanlar ücretli bir parti görevlisine ya da kamuya hesap veren başka birine seçim amacıyla para emanet etmek istemez. Para konularında sefilce yargı veren ayırt etme yetisiyle *boss*, seçimi finanse eden bu sermaye çevrelerinin doğal adamıdır. Tipik bir *boss* kesinlikle akli başında bir adamdır. Toplumsal onur ardında koşmaz; 'Saygı duyulanlar topluluğunda "profesyonel" küçümsenir. O yalnızca erk peşindedir, para kaynağı olarak erk peşinde koşsa bile erk için erk peşinde de koşar. İngiliz önderin tersine Amerikan *boss* karanlıkta çalışır. İnsan içinde konuştuğu duyulmaz, konuşmacılara duruma uygun olarak söyleyecekleri şeyi telkin eder, ancak kendi susar. Genelde senatörlük dışında hiçbir görevi kabul etmez. Anayasa gereği senatörler göreve atama yetkisinden pay aldıkları için önder *boss*lar genelde bu koltukta oturur. Görev yerleri öncelikle partiye edilen hizmetlere göre dağıtılır. Ancak sık sık görev yerlerinin resmen açık arttırmaya çıkarıldığı da olur, tek tek görev yerlerinin belli fiyatları vardır. Dolayısıyla, on yedinci, on sekizinci yüzyıllarda monarşileri ile kilise-devletinde de iyi bilinen türde bir görev yeri satma dizgesi vardır.

*Boss*un katı siyasal 'ilkeleri' yoktur, büsbütün ilkesizdir, yalnızca 'oyları ne yakalar' diye sorar. Oldukça kötü eğitilmiş bir adam olması seyrek görülmez; ancak özel yaşamında saldırgan olmamaya, dürüst olmaya özen gösterir. Şu var ki ekonomik alanda

çoğumuzun istifleme dönemi⁴⁶ boyunca yapmış olabileceğimiz gibi siyasal ahlakında doğal olarak siyasal davranışın ortalama etik ölçütlerine uyar. 'Profesyonel' politikacı olarak toplumda küçümsenmesi onu üzmez. Kendisinin yüksek federal görevlere ulaşmamasının, bunu istememesinin genelde şu üstünlüğü vardır: Bosslara seçimlerde büyük çekim gücü olacağı umudu verdiğinde partiye yabancı aydınlar, dolayısıyla da ileri gelenler -bizdeki gibi durmadan eski parti eşrafı değil- aday olabilir. Böylece bu ilkesiz partilerin yapısı ile birlikte onlardaki toplumsal olarak küçümsenen gücü elinde bulunduranlar, yetenekli adamlara -bizde olsa hiçbir zaman başa geçemeyecek adamlara- başkanlığa ulaşmaları için yardım ettiler. Kuşkusuz bosslar para, erk kaynaklarını tehlikeye düşürebilecek dışarıdan birine direneceklerdir. Gene de seçmenlerin oylarını kazanmak için girişilen rekabetçi kavgada patronlar sık sık yolsuzluğa karşı olmakla tanınan adaylara gönül indirip bunları kabul etmek zorunda kalırlar.

Dolayısıyla burada elimizde *Tammany Hall* gibi tepeden tırnağa sımsıkı örgütlü, olağan dışı kararlı, tarikat düzenlerine benzer kulüplerce desteklenen, güçlü bir anamalcı parti örgütü var. Bunlar, yalnızca politik denetim aracılığıyla, özellikle de en önemli yağma aracı olan belediye yönetimi aracılığıyla kazanç ararlar. Parti yaşamının bu yapısı, 'Yeni bir Ülke' olan Birleşik Devletler'deki üst düzeyde de-

⁴⁶ Almanya'da 1914-1918 yılları arasında savaş dönemindeki istifçiliğe, karaborsaya değiniyor.

mokrası aracılığıyla sağlandı. Dizgenin usul usul ölmesinin temeli işte bu ilişkidir. Amerika artık bu amatörlerle yönetilemez. Daha 15 yıl önce Amerika-lı işçilere açıkça küçümsedikleri politikacıların onları yönetmesine neden izin verdikleri sorulduğunda yanıt şuydu: 'Sizdeki gibi bize tükürebilecek bir kamu görevlisi kastındansa bizim onlara tükürebile-ceğimiz adamların görevli olmasını yeğleriz.' Ameri-kan 'demokrasisinin' eski bakış açısı buydu. O zaman bile toplumcuların bambaşka düşünceleri vardı. Artık durum katlanılmaz oldu. Amatör yönetim yeterli değil; *Civil Service*⁴⁷ reformu giderek artan sayıda yaşam boyu emeklilik hakkı olan görev yeri sağlıyor. Reform, tıpkı bizim görevlilerimiz gibi rüşvet yemeyen, yetenekli, üniversite eğitimi gör-müş görevlilerin iş başına gelmesini sağlayacak bi-çimde işliyor. Şimdi bile yaklaşık 100.000 görev yeri seçimden sonra el değiştirecek çapul nesneleri ol-maktan çıkmış durumda. Tersine görev yerleri emeklilik hakkı kazandırır, görevler sınanmış yeterli-liklere dayanırlar. Çapul dizgesi usul usul geri çekili-yor, daha sonra parti önderliğinin doğası da ister istemez dönüştürülecek -ancak şimdilik nasıl olaca-ğını bilmiyoruz.

Şimdiye değin *Almanya*'da politik yönetimin be-lirleyici koşulları özünde aşağıdaki gibiydi: İlkın parlamenterler erksizdir. Bu yüzden önderlik nitelik-leri olan bir adam kalıcı olarak parlamentoya gir-mezdi. Biri parlamentoya girmeyi dilerse orada ne

⁴⁷ Devlet görevliliği.

yapabilir? Başbakanlık konumu boş olduğunda biri yönetsel başkana 'Seçim bölgemde uygun olabilecek çok yetenekli bir adam var onu alın.' diyebilirdi. Seve seve kabul görürdü. Ancak Alman Parlamente-rin -varsa- erk içgüdüsünü doyurmak için yapabile-ceği her şey hemen hemen buydu. Buna Alman-ya'daki eğitimli uzman bürokratin büyük önemini de ekleyin. Parlamentonun önemini bu etken belirledi. Bürokrasimiz dünyada birinciydi. Bürokrasinin bu önemine şu olgu da eşlik eder: Görevliler kendileri-ne yalnızca orun değil bakanlar kurulunda koltuk da isterlerdi. Geçen yıl Bavyera devlet yasa koyucular meclisinde parlamenter yönetim tartışılırken bu meclisin üyeleri bakan koltuğuna otursaydı yetenekli insanların kamu görevlisi olmayacağını söyledi. İngi-liz kurul tartışmalarının gösterdiği gibi, kamu görev-lileri yönetimi böyle bir denetimden sistematik olarak kaçtı, böylece parlamenterlerin kendi safla-rından -birkaç aykırı örnek dışında- gerçekten yararlı yönetsel başkanlar yetiştirmesini olanaksız kıldı.

Üçüncüsü, Amerika'nın tersine Almanya'da ilkeli siyasal görüşleri olan, en azından öznel olarak iyi niyetle üyelerinin dünya görüşlerini temsil ettiklerini ileri süren partilerimiz vardı. Gelgelelim bu partile-rin en önemlileri, Katolik Merkez Parti ile Sosyal Demokrat Parti, başlangıçlarından beri azınlık partisi olmuş, azınlık partisi olmayı amaçlamışlardır. Reich'daki önde gelen Merkez Parti çevreleri azınlık-ta kalıp, eskisi gibi hükümete baskı yaparak iş ara-yanları göreve yerleştirmede büyük bir güçlük çek-mekten korktukları için parlamenter demokrasiye

karşı olduklarını hiç saklamadılar. Sosyal Demokrat parti ilkece bir azınlık partisiydi, var olan kentsoylu siyasal düzenine katılarak kendini lekelemek istemediği için parlamenter yönetime geçiş bakımından bir engeldi. İki partinin kendilerini parlamenter dizgeden soyutlaması parlamenter yönetimi olanaksız kıldı.

Bütün bunlar Almanya'da siyaseti iş edinenleri nasıl etkiledi? Erkleri, sorumlulukları yoktu, eşraf olarak ancak ikinci kertede, bağımlı bir rol oynayabirlerdi. Sonuçta onları canlandıran lonca içgüdüsi oldu. Yaşamlarını küçük konumlarından kazanan bu ileri gelenler çevresinde, onların türünden olmayan bir adamın tırmanarak yükselmesi olanaksızdı. Birçok partiden siyasal kariyerlerin trajedisini gösteren nice ad sayabilirim, sosyal demokrat parti de bunların içindedir. Çünkü bu kişilerde önderlik nitelikleri vardı, işte bu nitelikleri yüzünden eşraf onları hoş karşılamadı. Bütün partilerimiz bu gelişme yolunda ilerleyerek eşraf loncasına dönüştü. Örneğin, Bebel, anlayışı sınırlı olsa bile yaradılışıyla, temiz kişiliğiyle gene de bir önderdi. Gerçekte şehit oldu, kitlelerin ona duyduğu güvene hiçbir zaman ihanet etmemesi kitlelerin kesinlikle onun arkasında durmasına yol açtı. Partide ona ciddi ciddi meydan okuyacak bir güç yoktu. Ölümünden sonra böyle bir önderlik sona erdi, partide görevliler yönetimi başladı. Sendika görevlileri, parti sekreterleri, gazeteciler başa geçti. Partiye bürokrasi içgüdüleri egemen oldu -çok çok saygıdeğer bir bürokrasi, başka ülkelerdeki koşullarla, özellikle de Amerika'daki sık sık yoldan çıkarıla-

bilen işçi sendikası görevlileriyle karşılaştırıldığında az görülür bir saygıdeğerlik denilebilir-. Ancak bürokrasinin parti üzerindeki denetiminin yukarıda tartışılan sonuçları da ortaya çıktı.

1880'lerden sonra kentsoylu partileri büsbütün eşraf loncası oldular. Kuşkusuz partiler ara sıra 'Bizde şu şu adlar var.' diyebilmek için reklam amacıyla parti dışından aydınlardan yararlanmak zorunda kaldılar. Elllerinden geldiğince bu adların seçim için yarışmasına izin vermediler, kişi ancak kaçınılmaz olduğunda, üstelediğinde seçime girebilirdi. Parlamentoda da aynı ruh vardı. Parlamento partilerimiz loncalardı, şimdi de öyledir. *Reichstag*'ın meclis salonunda yapılan her konuşma önce parti içinde sansürden geçer. Bu, onların eşi görülmemiş sıkıcılığından bellidir. Yalnızca konuşmaya çağrılanın söyleyecek sözü vardır. İngiliz ya da -bambaşka gerekçelerle de olsa- Fransız alışkısına bundan daha büyük bir karşıtlık düşünmek zor.

İmdi, devrim diye adlandırılalagelen olağanüstü bir çöküşün sonucu olarak belki de bir dönüşüm yaşanmaktadır. Belki, ancak kesin değil. Başlangıçta yeni türde parti araçları ortaya çıkıyordu. İlk amatör araçlar vardı. Onlar genellikle değişik üniversitelerden öğrenciler tarafından temsil edildiler. Bunlar önderlik nitelikleri yükledikleri bir adama: 'Sizin için gerekli çalışmayı yapmak istiyoruz, önderlik edin.' derler.

İkincisi işadamlarının araçları vardı. Her oy için belli bir fiyatla propaganda yapmayı üstlenmeye hazır olduklarını bildirip önderlik nitelikleri yükle-

dikleri adamlara yaklaştılar. Salt teknik politik bakış açısından bu iki araçtan hangisinin daha güvenilir olduğunu düşündüğümü sorsanız, ikincisini sanırım yeğlerdim. İki rgt de hızla ortaya çıkan sonra yine hızla snen baloncuklardı. Var olan örgütler kendilerini dönüştürdüler ancak çalışmayı sürdürdüler. Her görüngü, başlarında bir nder olsa, yeni örgütlerin ortaya çıkacağını gösteren belirtilerdi yalnızca. Gelgelelim orantılı temsilin teknik özelliği bile önderlerin başarı kazanmasını nledi. Yalnızca sokaktaki kalabalığın içinde birkaç diktatör ortaya çıkıp yenisinden ortadan kayboldu. Yalnızca ayaktakımı diktatörünün yandaşları sıkı disiplinli biçimde örgütlenir, bu çok küçük azınlıkların erki buradan gelir.

Bütün bunların değiştiğini kabul edelim: Öyleyse yukarıda söylenenlerden yola çıkarak halk oylamasına dayalı nderliğin, yandaşların 'ruhsuzluğuna', düşünsel bakımdan proleterleşmelerine yol açacağı açıkça anlaşılmalı diyebiliriz. Yararlı bir araç, Amerika'da anlaşıldığı anlamda bir makine -ileri gelenlerin kurumllanması ya da bağımsız görüşlerin savları yüzünden düzeni bozulmayan bir makine- olması için böyle bir öndere izleyicileri kr krne boyun eğmelidir. Lincoln'un seçim başarısı ancak parti örgütünün bu niteliği ile olanaklı oldu; daha önce yukarıda belirtildiği gibi aynısı Gladstone için *caucus*'da söz konusuydu. Bu, nderin kılavuzluğu için ödenmesi gereken bir bedeldir düpedüz. Gelgelelim burada makineli nder demokrasisi ile öndersiz demokrasi arasında, açıkçası çağırısı olmayan, bir önderi nder yapan i karizmatik nitelikleri eksik

profesyonel politikacılar yönetimi arasında bir seçim vardır yalnızca. Bu, parti içi muhalefetin genelde bir 'klik yönetimi' diye adlandırıldığı şeydir. Şimdilik Almanya'da elimizde yalnızca bu var. Bu durumun gelecekte kalıcı olmasını, en azından Reich'da, öncelikle şu olgu kolaylaştırıyor: *Bundesrat*⁴⁸ yeniden yükselerek zorunlulukla *Reichstag*'ın erkini böylece de onun önderlerin seçildiği yer olarak önemini sınırlandıracak. Üstelik şimdiki biçiminde orantılı temsil, öndersiz demokrasiye özgü bir görüngüdür. Bu, yalnızca ileri gelenlerin aday listesine girebilmek için pazarlık yapmasını kolaylaştırdığı için değil, örgütlü çıkar gruplarına gelecekte partileri kendi adamlarını aday listelerine koymaya zorlama olanağı verdiği için de böyledir. *Reich*'ın başkanının parlamento tarafından değil halk oylamasıyla seçilmesi önderlik gereksinimi bakımından biricik güvenlik supabı olurdu. Halk oylamasıyla işbaşına gelen belediye başkanı, özellikle büyük belediyelerde, bürolarını kendi başına düzenleme hakkıyla sahneye çıkmış olsa, yaptıkları aracılığıyla kendini kanıtlamaya dayalı önderlik ortaya çıkabilir, seçilebilirdi. Yiyicilik sorununun ciddi ciddi çözülmesi istendiğinde ABD'de bu yaşandı. Bu, böyle seçimlere göre biçimlenmiş bir parti örgütünü gerekli kılar. Ancak bütün partilerde görülen önderlere karşı küçük kent soylulara özgü düşmanlık, partilerin gelecekteki alacağı biçimi, böylece de

⁴⁸ Almanya Federal Konseyi Almanya'nın 16 eyaletinin temsil edildiği yasama organıdır.

bu konudaki her türlü şansı tümüyle ortadan kaldı-
rır.

Bu yüzden 'meslek' olarak siyasetin kendine nasıl biçim vereceği günümüzde bir bakışta tüm boyutla-
rıyla görülemez. Siyasete yetenekli insanların doyu-
rucu siyasal işler ortaya koyabileceği fırsatların nasıl
doğacağı daha da az görülebiliyor. Maddi koşulların-
dan ötürü 'politikadan' geçinmek zorunda bırakılan
kişi bu işin almaşığı olan tipik doğru yollar olarak
gazeteci ya da parti görevlisi olmayı göz önünde
bulundurmalı. Ya da çıkar öbeklerinin temsilcisi
olarak görev yapacağı bir işi -sendika, ticaret odası,
tarımcılar birliği, zanaatçı birliği, işçi birliği, işveren-
ler birliği ya da olmadı belediyedeki bir görevi- göz
önüne almalıdır. Siyaset dışından geçinme konusun-
da bundan başka hiçbir şey söylenemez: Gazeteciler-
le ortak olarak parti görevlisinden de *sınıfsız* olduğu
için nefret edilir. Ne yazık ki yüzüne karşı söylen-
mese de ona 'ücretli yazar', 'ücretli konuşmacı'
dedikleri şurada burada her zaman kulağına çalına-
caktır. Kendi yüreğinde bu söylenenlere karşı sa-
vunmasız olan, bunlara kendi kendine uygun bir
yanıt veremeyenlerin bu işte ilerlemekten uzak
durması daha iyi. Bu, her zaman ciddi ayartmalarla
birlikte durmadan umut kırıklığına yol açabilen bir
yoldur. Öyleyse bu yolun sunabileceği iç sevinç
nedir, kendini ona adayan kişinin önüne hangi koşul-
ları koyar?

İmdi bu yol en başta erki elinde tutma duygusu
verir. İnsanları etkilediğinin, onlar üzerindeki erkten
pay aldığıının bilincinde olması, öncelikle de tarihsel

bakımdan önemli olayların sinir bağlarını ellerinde tuttuğunu duyumsaması, biçimsel olarak ılımlı konumlarda olsa bile siyaseti iş edinen kişiyi her gün yaşanan tek düzeliğin üzerine yükseltebilir. Ancak şimdi onun sorusu şudur: Hangi nitelikler aracılığıyla (belli bir durumda, sınırları ne ölçüde dar çizilmiş olursa olsun) bu erkin, onun getirdiği sorumluluğun hakkını vermeyi umabilir? Bu soruyla etik sorular alanına gireriz; çünkü soru bu alana ait: Elini tarih tekerleğine koymasına izin verilecek biri ne tür bir adam olmalı?

Bu politikacı için öncelikli üç niteliğin belirleyici olduğu söylenebilir: Tutku, sorumluluk duygusu, uzaktan bakarak yargı verme yetisi. Kendini 'dava'ya, Tanrıya ya da Şeytana, davanın efendisine tutkuyla adama anlamında nesnellik. Bu, rahmetli arkadaşım Georg Simmel'in 'kısır heyecan' diye adlandırı geldiği, özellikle de belli türde bir Rus aydınına (kesinlikle hepsine değil) özgü bir iç tutum anlamında tutku değildir. Bu, bizim gururla 'devrim' adıyla süslediğimiz bu karnavalda aydınlarımız üzerinde pek büyük rolü olan bir heyecandır. O, 'düşünsel bakımdan ilginç olanın bir romantizmidir', hiçbir nesnel sorumluluk duygusu olmadan boşlukta koşar. Ne ölçüde katıksız olursa olsun kuşkusuz salt tutku yeterli değildir. Bir 'dava'ya adanma olarak tutku, kişi aynı zamanda bu davaya karşı sorumluluğu eyleminin kılavuz yıldızı yapmazsa insanı politikacı yapmaz. Bunun için de uzaktan bakarak yargı verme becerisi gerekir; içte dikkat, serinkanlılıkla gerçekliklerin kendisini etkilemesine izin verme becerisi:

Politikacının belirleyici psikolojik niteliği budur. Onun şeylere, insanlara uzaklığı bundandır. Bu niteliği ile 'mesafeli olmamak' her politikacı için büyük günahtır, bu niteliğın düşün adamlarımızın soyunda gelişmesi onları politik başarısızlığa mahk m eder. Sorun, ateşli bir tutku ile soğukkanlı bir bakışla durumu kestirmenin aynı ruha nasıl tıklabileceğidir. Siyaset, gövdenin ya da ruhun başka bölümleriyle değıl başla yapılır. İnsanın kendini politikaya adanması, uçarı bir düşünsel oyun değıl de gerçekten insana özgü bir davranış olacaksa yalnızca tutkudan doğıp, tutkuyla beslenebilir. Gelgelelim tutkulu politikacıyı ayırt eden, onu 'kısır heyecanı' olanlar ile salt politik amatörlerden farklı kılan ruhun bu sıkı terbiyesi, ancak onun sözcüğün bütün anlamlarında mesafeli olmayı alışkanlık edinmesiyle olanaklıdır. Politik 'kişiliğın gücü', en başta bu tutkuya, uzaktan bakarak doğıru bir yargı verme yetisine, sorumluluk duygusuna bağılıdır.

Öyleyse politikacı her gün, her saat içindeki pek saçma, pek de insanca bir düşmanı yenmek zorundadır: Bir davaya her türlü nesnel adanma için, her türlü uzaklık -bu durumda insanın kendine uzaklığı-bakımından öldürücü bir düşman olan pek kaba bir kurumlanma.

Kurumlanma, çok yaygın bir niteliktir, belki de ondan tam olarak kurtulan yok. Akademik, bilimsel çevrelerde kurumlanma bir tür meslek hastalığıdır, gelgelelim özellikle bilginlerde kendini ne  l de sevimsiz biçimde gösterirse göstersin kurumlanma, genelde bilimsel girişimi kesintiye uğratmama anla-

mında, siyasettekine göre daha zararsızdır. Politika-
cıda durum bambaşkadır. Söylenegeldiği gibi 'erk
içgüdü'sü' onun olağan niteliğidir. Kaçınılmaz bir araç
olan erki elde etmek için var gücüyle çalışır. Bu erk
elde etme çabası nesnel olmaktan çıktığında, yalnız-
ca 'davanın' hizmetine girmek yerine kendi aşırı
gücünden sarhoş olduğunda siyasetçi bu mesleğin
yüce tinine karşı günah işlemeye başlar. Sonuçta
politika alanında iki büyük günah vardır: Öznellik ile
-genellikle onunla özdeş olan ama her zaman da öyle
olmayan- sorumsuzluk. Kurumlanma, olabildiğince
açıkça öne çıkma gereksinimi, politikacıyı bu günah-
ların birini ya da ikisini birden işlemeye güçlü bir
biçimde iter. Demagog etkiyi dikkate almak zorunda
olduğu ölçüde bu daha çok ortaya çıkar. Düpedüz
bu yüzden hep bir aktöre dönüşme, eylemlerinin
sonucu bakımından sorumluluğunu hafifseyip yal-
nızca yaptığı etkiyi dikkate alma tehlikesi içindedir.
Öznellik, politikacıya erkin kendisinden çok onun
göz alıcı görüntüsünü elde etmek için çabalamasını
salık verir; sorumsuzluğu ise, değerli bir amacı ol-
maksızın salt erk uğruna erk kullanmasını. Gerçi ya
da daha çok, salt erk kaçınılmaz bir araç olduğundan,
erk uğruna çabalamak bütün siyasetçilerin itici güç-
lerinden biri olduğundan, erk söz konusu olduğunda
bir çarpıktı gibi politik güçle övünmekten, güçlü
olma duygusuyla aynada kurumlu kurumlu kendine
bakmaktan, genelde erk olarak erke tapmaktan daha
zararlı bir çarpıtma yoktur. Salt 'erk politikacısı'
güçlü etkiler yaratabilir ancak gerçekte bu boş, an-
lamsız bir etkidir. Bizim aramızda da şiddetle des-

teklenen tapım, onu güzelleştirmeye çalışır. 'Erk politikası'na karşı eleştiri burada kesinlikle haklıdır. Bu böbürlenene, ancak bomboş olan el kol devinimlerinin ardında nasıl bir iç güçsüzlük, iktidarsızlık olduğunu bu düşünüşün tipik temsilcilerinin içte ansızın çökmesinden görebiliriz. O, insan davranışının anlamına yönelik yetersiz, yüzeysel bir bikkınlığın ürünüdür, bütün eylemlerin, özellikle de siyasal eylemlerin iç içe geçtiği trajedinin bilgisinden de uzaktır.

Siyasal eylemin sonucunun sık sık, daha doğrusu düzenli olarak eylemin başlangıçtaki anlamıyla büt-bütün yetersiz, hatta genellikle paradoksal bir ilişki içinde olması tarihin tümünde temel bir olgudur, burada bunu ayrıntılı olarak kanıtlamak gereksiz. Ancak bundan ötürü, eylemin bir iç gücü olacaksa bir davaya hizmet etmek eksik olmamalıdır. Politikacının hizmet ederken erk elde etmek için çabaladığı, erk kullandığı dava, bir inanç konusudur. Politikacı ulusal, insancıl, toplumsal, törel, kültürel, dünyasal ya da dinsel amaçlara hizmet edebilir. Politikacı -hangi anlamda olursa olsun- 'ilerlemeyi' güçlü bir inançla destekleyebilir ya da böyle bir inancı serinkanlılıkla yadsıyabilir. Bir 'ülkü'nün hizmetinde olduğunu ileri sürebilir ya da ilkece bunu yadsıyarak günlük yaşamın yüzeydeki amaçlarına hizmet etmek isteyebilir -her zaman bir tür inanç olmalıdır-. Yoksa yaradılışın boşluğundaki kargışın dışarıdan bakıldığında en güçlü politik başarıların bile üzerine çöktüğü kesinlikle doğrudur.

Yukarıdaki açıklamayla bizi bu akşam ilgilendiren son sorunu çoktan ele almış bulunuyoruz: Bir 'dava' olarak politika *ethos*u. Politika, insan davranışının toptan etik ekonomisi içinde amaçlarından tam bağımsız olarak hangi görevi yerine getirebilir -deyim yerindeyse politikanın yurdu olan etik ortam neresidir? Kuşkusuz burada insanın er geç aralarında seçim yapmak zorunda olduğu *dünya görüşleri* çarpışır. Gelin yakınlarda bence çok yanlış bir biçimde yenden ortaya koyulan bu sorunu kararlılıkla çözmeye çalışalım.

Ancak önce kendimizi düpedüz ayağa düşmüş bir sahtekârlıktan kurtaralım: Açıkçası her şeyden önce etik, törel olarak çok çok ölümcül bir rolde ortaya çıkabilir. Gelin örnekleri düşünelim. Sevgisi bir kadından başka bir kadına yön değiştiren bir adamın bunu kendi kendine şunları söyleyerek haklı kılma gereği duymadığı az görülür: "Benim sevgime değmezdi ya da umutlarımı kırdı." ya da böyle başka 'gerekçeler' duyarsınız. Bu, mertliğin derinden eksik olduğu yerde, adamın artık kadını sevmediği, kadının buna katlanmak zorunda olduğu olgusuna düşsel 'meşruluk' ekleyen bir tutumdur. Bu 'meşrulaştırma' ile adam haklı olduğunu ileri sürer, bir talihsizliğe neden olurken bir de kadını haksız çıkarmaya çalışır. Başarılı amatör yarışmacı da tam bu yolu izler. Açıkçası karşıdaki kişi daha değersiz olmalıdır, yoksa yenilmiş olmaz. Yengiyle sonuçlanan bir savaştan sonra kazananın, şerefsizce göğsünü gere gere 'Haklı olduğum için kazandım.' demesi de farklı değildir. Ya da savaşın korkunçluğu karşısında ruhsal

olarak çöken birinin, bu benim için çok aşırıydı demektese savaştan bezmesini, yulınlığın yerine 'Törel olarak kötü bir dava için savaşmak zorunda olduğum için savaşı katlanamadım.' duygusunu koyarak durumunu meşrulaştırma gereği duyması da faklı değildir. Savaşta yenik düşmekte de benzer bir durum vardır. Savaştan sonra bir kocakarı gibi 'suçlu' aramak yerine -savaşı toplum yapısının ürettiği bir durumda- herkes erkekçe, denetimli bir tutumla düşmana, 'Biz savaşı yitirdik. Kazanan siz oldunuz. Şimdi her şey geçti. Gelin söz konusu olan *nesnel* çıkarlara göre bundan çıkarılması gereken sonuçları, en başta kazananın omuzlarında olan *geleceğe* karşı sorumluluk bakımından neyin öncelikli olduğunu tartışalım.' diyebilirdi. Başka her şey şerefsizliktir, bir bumerang gibi geri dönecektir. Bir ulus, çıkarlarının zarar görmesini bağışlar ancak onurunun çiğnenmesini hiçbir ulus bağışlamaz. Özellikle de yobazca hep kendini haklı gören tarafından. On yıllar sonra gün ışığına çıkan her yeni belge, savaş bittiğinde onun en azından törel olarak gömölmesine olanak vermek yerine, şerefsiz yakınmaları, nefreti, aşağılamayı canlandırıyor. Bu, ancak nesnellikle, şövalyelikle, en başta da onurla ya da erdemle olanaklı. Gerçekte her iki yanın da onursuzluğunu gösteren bir 'etik' aracılığıyla değil. Böyle bir etik, siyasetçinin ilgilendiği şeyle, gelecekle, geleceğe dönük sorumluluklarla değil, üzerinde anlaşılmaya varılamayacak geçmişteki bir suça ilişkin politik olarak kısır sorunlarla ilgilenir. Bunu yapmak, böyle bir suç varsa, politik bir suçtur. Bu, çok çok maddi olan bazı çıkar-

lar yüzünden tüm sorunun kaçınılmaz olarak yanlış ortaya konduğunu gözden geçirir. Yeneni, olanaklı en büyük kazançla -törel, maddi- ilgilenir; yenilen, suçunu itiraf ederek avantajlı bir değiş tokuş yapmayı umar. 'Bayağı' bir şey varsa o da budur; bu, 'etiği' bir 'haklı olma' aracı olarak kullanmanın sonucudur.

Peki öyleyse gerçekte politika ile etik arasında nasıl ilişkiler var? Ara sıra söylendiği gibi bunların birbiriyle hiç işi olmaz mı? Yoksa tersine siyasal davranışın etiğinin başka bir davranışın etiğiyle özdeş olduğu mu doğru? Zaman zaman bu iki önerme arasında dışlayıcı bir seçme olduğuna -önergelerden birinin ya da ötekinin doğru olmak zorunda olduğuna- inanıldı. Ancak erotik, tecimsel, ailesel ya da resmi ilişkilerin, birinin karısıyla, manavla, oğluyla, rakibiyle, bir arkadaşla, bir davalıyla ilişkilerinin dünyadaki herhangi bir etiğin içerikçe özdeş buyruklarıyla düzenlenebileceği doğru mu? Politika üzerindeki etik istemler bakımından politikanın çok özel bir araçla, *şiddetle* desteklenmiş erkle çalışması gerçekten böylesine az mı önemli. Bolşevik, Spartakist ideologların salt bu siyasal aracı kullandıkları için herhangi bir askerî diktatörün ortaya koyduğu sonuçların aynısını ortaya koyduğunu görmüyor muyuz?

İşçi kurulları ile asker kurullarının yönetimi, eski rejimde erki elinde bulundurandan, amatörlüklerinden, kişiliklerinden başka nerede ayrılır? Sözde yeni etiğin temsilcilerinin çoğunun polemiği, onların eleştirdikleri karşıtlarının ya da başka demagogların etiğinden nasıl ayrılır? Soylu bir amaçla denecektir.

İyi de biz burada araçtan söz ediyoruz. Karşıtlar, büsbütün öznel bir içtenlikle, tam da birbiriyle aynı biçimde en son amaçlarının soylu olduğunu ileri sürüyor. 'Eline kılıç alanların tümü, kılıç yüzünden yok olacak.' Kavga her yerde kavgadır. Dağ Vaazı'nın etiği böyle.

Biz Dağ Vaazı derken, bu buyruklardan alıntı yapmayı sevenlerin bugün inandığından daha ciddi bir konu olan İncil'in saltık etiğini anlıyoruz. O, şakaya gelmez. Bilimde nedensellik konusunda söylenen bunun için de geçerlidir. O, insanın dilediği zaman durduracağı bir fayton değildir. Ya her şeydir ya da hiçbir şey. Sonuç beylik sözlerden başka bir şey olacaksa İncil'in anlamı işte budur. Bundan ötürü varlıklı genç adam için şöyle dendi: 'Üzüntüyle gitti. Çünkü büyük malı mülkü vardı.' İncil yazarının buyruğu koşulsuzdur, tek anlamlıdır: 'Neyin varsa ve kesinlikle her şeyini ver.' Politikacılar, her yerde gerçekleştirilmedikçe bunun toplumsal olarak anlamsız, uygunsuz bir istem olduğunu söyleyecektir. Öyleyse gelsin vergilendirme, gereğinden fazla vergilendirme, el koyma, tek sözcükle herkese karşı zor kullanma, herkesi düzenleme. Oysa törel buyruk hiç de bununla ilgili değildir, onun özü de bu ilgisizliktir. Ya da 'öteki yanağını çevir' örneğini alalım: Bu buyruk koşulsuzdur, ötekinin tokat atma yetkisinin kaynağını sorgulamaz. İnsan bir ermiş olmadıkça bu onursuzluk etiğidir. O, budur: Her şeyde ermişçe olmak gerek, en azından amaç bakımından insan İsa gibi, havariler gibi, Ermiş Franz gibi onların benzerleri gibi yaşamalı. *Ondan sonra* bu etik anlam kazanıp

bir onur türünü açığa vurur, yoksa ne anlam kazanır ne de bir onuru dile getirir. Dünyanın gerçekliğini yadsıyan⁴⁹ sevgi etiğiyle aynı çizgide 'Kötüye güç kullanarak direnme!' denir; oysa siyasetçi için buna karşıt bir tümce geçerlidir, 'Kötülüğe güç kullanarak karşı koy!', bunu yapmazsan kötülüğün kazanmasından sorumlu olursun. İncil etiğine uymak isteyen, grevden uzak durmalı; çünkü grev yapmak zorlama demektir, bu durumda o gidip sarı sendikalara katılabilir. En başta da 'devrim'den söz etmemeli. Sonuçta İncil etiği iç savaşın tek yasal savaş olduğunu öğretmek istemez. İncil'e uyan bir pasifist, silah taşımayı yadsır ya da onları atar. Bu, Almanya'daki savaşı, onunla birlikte bütün savaşları sona erdirmek için öğütlenen etik bir ödevdi. Politikacı, öngörülebilir bütün zamanlar için savaşı gözden düşürmenin biricik güvenli yolunun bir *status quo*⁵⁰ barışı olduğunu söyleyecektir. O zaman bütün uluslar bu savaşın ne için olduğunu sorgulardı. Savaşı savunmak *ad absurdum*⁵¹ olurdu -oysa şimdi olanaksızdır. Yeneler için, en azından onların bir bölümü için savaş siyasal olarak kârlı olacaktır. Bunun sorumlusu, bizim için her türlü karşı çıkışı olanaksız kılan tutumdur. Saltık etiğinin bir sonucu olarak, güçten düşme dönemi geçtiğinde *savaş değil barış güvenilir olacaktır*.

⁴⁹ *Akosmistichen*: Acunun kesin bir gerçekliği olduğunu ya da Tanrı olmadan var olabileceğini yadsıyan bir öğretiyle ilişkili.

⁵⁰ Şimdiki geçerli durumu onaylamaya dayalı bir barış.

⁵¹ Saçmalık noktasında.

Son olarak doğruluk ödevi: Saltık etik bakımından bu ödev koşulsuzdur. Bundan, bütün belgeleri yayınlamak gerektiği sonucu çıkarıldı, özellikle de birinin kendi ülkesini suçladığı belgeleri. Bu tek yanlı yayınların ardından tek yanlı, koşulsuz, sonuçlarına aldırmayan itiraflar geldi. Politikacı sonuçta doğruluğun ilerletilmediğini, tersine tutkunun kötüye kullanılmasından, zincirlerinden kurtulmasından ötürü doğruluğun kesinlikle karartıldığını görecektir; ancak partici olmayan bir inceleme, her yönden bakan, yöntemli bir inceleme ürün verebilirdi. Bunun dışındaki bir sürecin, ulusun onlarca yılda iyileştiremeyeceği sonuçları olabilir. Şu da var ki saltık etik, 'sonuçları' hiç sorgulamaz.

En can alıcı nokta budur. Etik yönelimli bütün davranışlara kökten ayrı, uzlaşmazcasına karşıt iki ilkeden birinin kılavuzluk edebileceği bizim için açık olmalı: Davranış, 'anlayış etiğine'⁵² ya da 'sorumluluk etiğine' yönelik olabilir. Anlayış etiği sorumsuzlukla ya da sorumluluk etiği ilkesizlikle özdeş değildir. Elbette bunu söyleyen yok. Bununla birlikte anlayış etiğinin ilkesini izleyen bir davranışla,-açıkçası dinsel terimlerle söylersek 'Hıristiyan doğru biçimde eyler, sonuçları Tanrı'ya bırakır.'-sorumluluk etiğinin ilkesini izleyen davranış -bu durumda insanın eyleminin öngörülebilir sonuçlarının hesabını vermesi zorunlu-

⁵² *Gesinnungsethik*. Anlayış etiği bir tür törel kuramdır; davranışları eylemin amacına göre, birinin kendi değerini, ilkesini gerçekleştirmesine göre değerlendirir, yerine getirilen eylemden sonra ortaya çıkan sonuçlara aldırılmaz.

dur- arasında uçsuz bucaksız bir fark vardır. Anlayış etiğine inanan bir sendikacıya eylemlerinin sonucunun tepki gösterme fırsatlarını, sınıfına yönelik baskıları arttıracaklarını, işçi sınıfının yükselişini engelleyeceğini kanıtlayabilirsiniz -ancak onda en küçük bir etki yaratamazsınız. İyi amaçlayan bir eylem kötü bir sonuca yol açıyorsa bu eylemi yapanın gözünde bu sonucun sorumlusu dünyadır ya da başka insanların budalalığıdır ya da onları böyle yaratan Tanrının istemesidir. Oysa sorumluluk etiğine inanan biri insanların ortalama eksikliklerini kesinlikle dikkate alır. Fichte'nin doğru biçimde dediği gibi, insanların iyi, yetkin olduğunu kabul etmeye hakkı bile yoktur. Bu sonuçları öngörebildiği ölçüde, kendini eylemlerinin sonuçlarını ötekilerin omuzlarına yükleyecek durumda duyumsamaz. 'Eylemlerim bu sonuçların sorumlusu sayılmalı.' diyecektir. Anlayış etiğine inanan, kendini yalnızca saf ilke alevinin, örneğin toplumsal düzenin adaletsizliğine karşı çıkma alevinin söndürülmediğini görme konusunda 'sorumlu' sayar. Onun büsbütün usdışı işlerinin amacı, üfleyerek, yelleyerek bu alevi durmadan yeniden yükseltmektir, bu eylemler olası başarıları bakımından yargılanır. Bunlar yalnızca örnek oluşturucu değeri olan eylemler olabilir, öyle de olmalıdır.

Gelgelelim sorun böylece çözülmüş olmaz. Dünyadaki hiçbir etik şu gerçekten kaçınmaz: 'İyi' amaçlara ulaşmak, sayısız örnek durumda, törel bakımdan kuşkulu ya da en azından tehlikeli araçlar kullanmanın bedelini ödemeye, bunun kötü sonuçlarıyla karşılaşma olanağı ya da hatta olasılığıyla yüz

yüze kalmaya bağlıdır. Dünyadaki hiçbir etik, etik bakımından iyi sonuçların, etik bakımından tehlikeli araçları, bu araçların olumsuz sonuçlarını ne zaman, ne ölçüde 'kutsallaştırdığını' söyleyemez.

Siyaset bakımından kesin belirleyici araç şiddettir. Törel olarak bakıldığında araçlarla amaçlar arasındaki gerilimin boyutunu şuradan görebilirsiniz: Herkesin bildiği gibi, devrimci sosyalistler (Zimmerwalt Akımı) açıkça tam olarak aşağıdaki gibi dile getirilebilecek bir ilkeyi duyuruyorlardı: 'Birkaç yıl daha savaş olup ardından devrim olması ile şimdi ardından devrim gelmeyecek bir barış arasında seçim yapmakla yüz yüzeyseniz, birkaç yıl daha savaş olmasını seçeriz.' Sorgulamayı daha ileri götürüp 'Bu devrim ne getirebilir' diye sorulduğunda, bilimsel olarak eğitilmiş her toplumcu şöyle yanıtlardı. "Bizim anladığımız anlamda toplumcu diye adlandırılabilen bir ekonomiye geçiş söz konusu değil, derebeylik ögele-ri, hanedanlık kalıntıları süpürüldüğünde kentsoylu ekonomisi yeniden ortaya çıkacaktır.' Bu yalın sonuç yüzünden 'daha fazla savaş yılı' istenir. En sağlam toplumcu inançla bile böyle bir araç gerektiren amaç-ın yadsınabileceği söylenebilir. Bolşevizm'de, Spartacılık'ta, genelde her türlü devrimci toplumculukta aynı şey geçerlidir. Eski rejimin zor kullanan yöneticilerini aynı araçları kullanmaları yüzünden *törel olarak* kınamak elbette pek gülünç olur- *amaç-larını* yadsımak ne ölçüde haklı olursa olsun.

Görünüşe bakılırsa anlayış etiği, işte burada, araç-ların amaçlar aracılığıyla kutsanması sorununda genellikle zorunlu olarak karaya oturur. Ancak mantık-

sal bakımdan, gerçekte onun törel olarak tehlikeli araçları kullanan bütün eylemleri -kuramda- yadsıma olanağı vardır. Gerçeklik dünyasında, genelde durmadan yinelenen şu deneyimle karşılaşırız: Anlayış etiğine bağlı kişi, göğе ağdıktan bin yıl sonra geri dönen bir yalvaç⁵³ kesilir. Örneğin 'şiddete karşı sevgi' öğütleyenler şimdi, kullanıldıktan sonra şiddetin ortadan kalkacağı bir duruma yol açacak son şiddet için güç kullanmaya çağırıyorlar. Subaylarımız da her saldırıdan önce askerlere 'Bu son olacak. Bu saldırı, yengi böylece de barış getirecek!' dediler. Anlayış etiğinin savunucusu dünyanın etik usdışılığına katlanamaz. O, acunsal-etik bir 'usçu'dur. Dostoyevski'yi bilenleriniz 'Büyük engizisyoncu' sahnesini anımsayacak. Sorun orada yakıcı biçimde sergilenir. Amacın araçları haklı kıldığı ilkesinden ödün verildiğinde anlayış etiği ile sorumluluk etiğini bir çatı altında toplamak ya da hangi amacın hangi aracı haklı kıldığına törel bakımdan karar vermek olanaklı değildir.

Kişisel olarak su götürmez içtenliğinden ötürü çok saygı duyduğum ancak bir siyasetçi olarak çekinmeden yadsıdığım meslektaşım Bay F.W. Foster yalın bir savla bu güçlüğün çevresinden dolaşmanın olanaklı olduğuna inanır. 'İyiden yalnızca iyi çıkar; kötüden de yalnızca kötü.' Bu durumda bütün bu karmaşık sorunlar söz konusu olmaz. Ancak bu savın *Upanishadlar*'dan iki bin beş yüz yıl sonra gün ışığına çıkması çok şaşırtıcı. Yalnızca bütün dünya tarihi

⁵³ Chiliastischen Propheten.

değil günlük yaşantının her dürüst incelemesi de tam tersini gösterir. Bütün dünyada dinlerin gelişimi tersinin doğru olmasına dayanır. Çok kocamış teodise sorunu her şeye gücü yettiği, sevecen olduğu söylenen bir erkin, hak edilmemiş acının, cezasız kalan adaletsizliğin, umutsuz alıklığın bu usdışı dünyasını nasıl yaratabildiği sorusuna dayanır. Ya gücü her şeye yetmiyor ya sevecen değil ya da yaşamımızı, karşılıklılık ile ödülden bambaşka ilkeler yönetiyor - metafizik olarak yorumlayabileceğimiz ya da anlayışımızdan sonsuza dek kaçan ilkeler. Bu sorun - dünyanın usdışılığının deneyimi- her türlü dinsel evrimin itici gücü oldu. Hintlilerin karma öğretisi, Pers ikiciliği, ilk günah öğretisi, önceden belirlenmiş yazgı, *deus absconditus*⁵⁴, bütün bunlar bu deneyimden gelişmiştir. Eski Hıristiyanlar da dünyayı şeytanların yönettiğini, politikayla, açıkçası araç olarak erkle, güçle ilişki kuranın şeytanca güçlerle sözleşme yaptığını, onun eylemi bakımından iyinin ancak iyiden, kötünün ancak kötülükten gelebileceğinin doğru *olmadığını*, sık sık tersinin doğru olduğunu çok iyi bilirdi. Bunu göremeyen gerçekten de siyasal bir çocuktur.

Dinsel etik her biri başka yasalarla yönetilen çeşitli yaşam alanlarına yerleştirildiğimiz gerçeğini değişik biçimlerde çözüme kavuşturur. Helenistik çoktanrı- cılık Afrodit ile Hera'ya, Dionysus ile Apollo'ya benzer biçimde kurban verdi, bu tanrıların sık sık birbiriyle çatıştığını da biliyordu. Hindu yaşama

⁵⁴ Saklı Tanrı ya da insan usu aracılığıyla bilinemeyen Tanrı.

düzeyi farklı işlerin her birini özel bir etik kodun nesnesi, bir *Dharma* kıldı, birini ötekinden kastlar olarak sonsuza dek ayırdı, böylece de onları değişmez bir düzeyler sıra düzeni içine yerleştirdi. Bu kastta doğan bir adam için başka bir yaşamda ikinci kez doğana kadar ondan kaçış yoktu. Dolayısıyla meslekler, en yüksek dinsel kurtuluş kayrasından değişik uzaklıklara yerleştirildi. Böylece kast düzeni, çilecilerle Brahminlerden yankesicilerle orospulara kadar her kastın *Dharma*'sını onlara karşılık gelen mesleğin içkin, bağımsız yasalarına göre biçimlemesini olanaklı kıldı. Bunun içinde savaşla siyaset de vardır. *Bhagavad Gita*'da Krishna ile Arduna arasındaki konuşmada savaşın yaşam alanlarının toplamıyla bütünleştirildiğini görürsünüz. 'Yapılması zorunlu olanı yap!'; açıkçası, savaşçı kastın, onun yasalarının *Dharması*na göre zorunlu olan, savaşın amacına göre nesnel olarak zorunlu olan işleri yap. Hinduizmin, böyle davranışların dinsel kurtuluşa zarar vermeyeceğine, tersine onu destekleyeceğine inanır. Hintli savaşçı, bir kahramanın ölümüyle karşılaştığında İndra'nın cennetinden kuşku duymazdı, tıpkı Cermen savaşçının Valhalla'dan kuşku duymadığı gibi. Onun melek korolu Hristiyan cennetine dudak büktüğü gibi Hintli kahraman da nirvanaya gönül indirmez. Etiğin uzmanlaşması, Hint etiğinin politikanın kendi yasalarını izleyerek siyaseti çok gözü pekçe ele almasına olanak verdi, hatta bu şahane sanatı kökten geliştirdi. Popüler anlamda gerçekten kökten bir 'Makyavelcilik' Hint yazınında, *Kautaliya Arthasastra*'da (İsa'dan çok çok önce, belki de

Chandragupta'nın çağında) klasik olarak temsil edildi. Makyavel'in *Prens*'i bununla karşılaştırıldığında zararsızdır. -Profesör Forster'in genelde yakın olduğu Katolik töresinde bilindiği gibi, *consilia evangelica*⁵⁵ kutsal yaşam karizması bağışlananlara özgü bir etikti. Orada kan dökmemesi ya da kazanç için uğraşıp didinmemesi gereken keşişin yanında dindar şövalye ile yurttaş durur. Birinin kan dökmemesine, ötekinin kazanç için uğraşmasına izin verilir. Etikteki kerteler ile onların kurtuluş öğretisiyle organik olarak bütünleştirilmesi Hindistan'dakinden daha az tutarlıdır. Bu, Hristiyan inancının önkabullerine göre olabildi, olmalıydı da. Dünyanın ilk günden kaynaklanan bozukluğu, günaha, ruhu tehlikeye düşüren sapkınlığa karşı sıkı düzen sağlayıcı bir araç olarak şiddetin etikle daha kolay bütünleşmesini sağladı. Ancak dağ vaazı, saf anlayış etiğinin dünyanın gerçekliğini yadsıyan istemleri dine dayalı koşulsuz buyrukların doğal hukukunu gerekli kıldı, bu buyruklar devrimci güçlerini korudu, neredeyse bütün toplumsal ayaklanma dönemleri boyunca önemli bir güç olarak sahneye çıktılar, özellikle köktenci pasifist tarikatları ürettiler. Bunlardan biri Pennsylvania'da dışarıya karşı şiddet kullanmayan bir

⁵⁵ Katolik kilisesinde bu tür törel öğütler her Hristiyan için bağlayıcı değildir; ama yetkinlik bakımından salık verilirler. Bu ad genellikle üç manastır yeminine verilir, bakirelik, gönüllü yoksulluk, manastırdaki üstlere boyun eğme. Bununla birlikte Katolik kilisesinde İncil'de on iki öğüt olduğunu ileri sürerler. Protestanların böyle ayrımları kabul etmediğini söylemeye gerek yok.

devlet kurmayı dener. Bu deneme, onların çıkarını savunan Bağımsızlık Savaşı patladığında Quakerlar'ın ülkeleri uğruna silaha sarılamayışları yüzünden trajik bir yolda ilerledi.

Buna karşılık olağan koşullarda Protestanlık, saltık devleti, böylece de araç olarak zor kullanmayı tanrısal bir kurum olarak meşrulaştırdı, özellikle de yetkeci ilkelere dayalı devleti... Luther, bireyin savaş karşısındaki sorumluluğunu azaltıp, onu yetkililere aktardı. İnanç sorunları dışındaki konularda yetkililere uymak suç oluşturmazdı. Kalvincilik de ilkeli şiddeti inancı savunmanın bir aracı olarak tanıdı, dolayısıyla da baştan beri İslam'da yaşamın bir ögesi olan inanç savaşını kabul etti. Siyasal etik sorununu ortaya koyanın hiç de Rönesans'ın kahraman tapımından doğan Yeni Çağ inançsızlığı olmadığı görülür. Bütün dinler değişen başarı düzeyleriyle bu sorunla uğraştı, burada söylenenler göz önüne alındığında başka türlü de olamazdı. *Meşru şiddete* özgü araçların salt bu niteliği ile insan birliklerinin elinde olması: Politikada bütün etik sorunların özgünlüğünü belirleyen budur.

Kim olursa olsun ne amaçla olursa olsun şiddet aracıyla anlaşma yapan -her siyasetçi yapar- şiddete özgü sonuçlarla karşılaşır. Bu, gerek dinsel gerekse devrimci olsun inanç kavgası yapan için özellikle geçerlidir. Gelin güvenle şimdiki durumu bir örnek olarak ele alalım. Dünyada saltık adaleti zor kullanarak yerleştirmek isteyen, yandaşlara, insandan bir 'makine'ye gerek duyar. Bu 'makineye' zorunlu iç ya da dış ödemeleri yapmayı -göksel ya da yersel ödül-

ler vermeyi- göz önünde bulundurmak zorundadır, yoksa makine işlemez. Yeni Çağ'ın sınıf savaşı koşullarında iç ödemeler nefretin, öç alma isteğinin doyurulmasıdır, en başta da gücenikliğin, sözde etik kendini haklı kılma gereksiniminin doyurulması. Karşıtlara kara çalmak, sapkınlıkla suçlamak gerekir. Dış ödülleri macera, yengi, çapul, erk, arpalıktır. Önderin başarısı, bütünüyle makinesinin işlevine bağlıdır, bu yüzden de kendi amaçlarına bağlı değildir. Bundan ötürü yandaşlara, kızıl korumalara, muhbirlerle, kışkırtıcılara, gerek duyduklarına *sürekli* ödemeler yapılabilmelidir. Dolayısıyla çalışma koşulları altında gerçekten ulaştığı şey onun elinde değildir, tersine yandaşlarının güdülerinin ona dayattığı şeylerdir. Etik bakımdan bunlar her şeyden önce alçakçadır. Önderin kişiliğine, davasına duyulan dürüst inanç onların en azından bir bölümünü -her hâlde kesinlikle çoğunluğunu değil- etkilediği sürece yandaşlar gemlenebilir. Bu inanç, öznel olarak içten olduğunda bile, çoğu durumda öç almayı, erki, çapulu, arpalık elde etmek için can atmayı etik bakımdan 'meşru kılmaktan' başka bir şey değildir. Söz kalabalığı bizi bu konuda kandırmasın. Tarihin özdekçi yorumu dilediğiniz zaman binebileceğiniz bir fayton değildir, devrimi taşıyanların önünde durmaz. Duygusal devrimciliği günlük yaşamın gelenekçi rutini izler. Din savaşçısı önder ile ona duyulan inanç solar ya da daha da etkilisi inanç bayağı politikacıların, kullanışlı teknisyenlerin geleneksel sözcük kullanımının bir parçasına dönüşür. Bu gelişme, özellikle inanç çatışmalarında hızlıdır; çünkü bunlar genellikle gerçek

önderler, başka deyişle devrim yalvaçları tarafından yönetilir ya da esinlenir. Her önderin makinesinde olduğu gibi burada da başarının koşullarından biri, 'disiplin' uğruna içeriği boşaltma, konusuzlaştırma, kısacası psişik proleterleştirmedir. Din savaşçısının yandaşları erki elde ettikten sonra sık sık yozlaşıp arpalık avcısına dönüşüverir.

Genelde siyaset yapmak, özellikle de siyaseti iş edinmek isteyen herkes, bu etik paradoksların, bu paradoksların etkisiyle kendisinden kaynaklanacak sonuçlara karşı sorumluluğunun bilincinde olmalı. Yineliyorum, o, kendini şiddette pusuya yatan her türlü şeytanca gücün eline bırakır. Dünyanın gerçekliğini yadsıyan insanlık, iyilik sevgisinin büyük virtü-özleri, ister Nazaret'ten, ister Asisi'den ya da ister Hint kral kastlarından gelsin şiddetin siyasal araçlarıyla iş görmedi. Onların krallığı 'bu dünyanın' değildi, gene de bu dünyada çalıştılar, şimdi de bu dünyada çalışmayı sürdürüyorlar. Platon Karatajew⁵⁶ ile Dostoyevski'nin ermişleri, kahramanları onların en yetkin kurmaca kişilikleri olmayı sürdürüyorlar. Kendi ruhunun, başkalarının ruhunun kurtuluşunu arayan onu siyaset yolunda aramayacak; çünkü politikanın bambaşka ödevleri ancak şiddetle çözülebilir. Politikanın koruyucu meleği ya da cini sevinin tanrısıyla, kilisenin dile getirdiği gibi Hıristiyan Tanrısıyla bir iç gerilim içinde yaşar. Bu gerilim, herhangi bir zamanda uzlaşmaz bir çatışmaya yol açabilir. İnsanlar

⁵⁶ Tolstoy'un Savaş ve Barış adlı romanında dünyaya sevgi paylaşmaya gelmiş bir kahraman. (Ç.n.)

kilise yönetimi çağlarında da bunu bilirdi. Papalık, Floransa için tekrar tekrar yasaklama kararı⁵⁷ verdi, bu o zamanlar bu insanlar için, onların ruhunun kurtuluşu bakımından (Fichte gibi konuşursak) Kant'ın etik yargısını 'serinkanlılıkla onaylamaktan' çok daha kaba, ağır bir güç anlamına gelir. Ama yurttaşlar kilise devletiyle çatıştı. Makyavel, yanılmıyorsa *Floransa Tarihi*'ndeki güzel bir pasajında böyle durumlara değinirken, kitaptaki kahramanlardan biri yurdun yüceliğini ruhlarının kurtuluşundan daha yüksekte tutan yurttaşları över.

Biri doğduğu kent ya da ana yurdu yerine (şimdilerde bunun tek anlamlı bir değeri olmayabilir) 'toplumculuğun geleceği'nden ya da 'uluslararası barış'tan söz ediyorsa az önce ortaya koyulan sorunla yüz yüze kalırsınız. Şiddetle iş gören siyasal eylem aracılığı ile sorumluluk etiğini izleyerek elde edilmek istenen her şey, 'ruhun kurtuluşunu' tehlikeye atar. Biri salt anlayış etiğine uyarak inanç savaşına girdiğinde amaçlar zarar görüp sonraki kuşaklar bakımından güvenilmez olabilir. Çünkü *sonuçların* sorumluluğu üstlenilmez, oyuna katılan iki şeytanca güç eylemci için bilinmez kalır. Bu güçler acımasızdır, zorlayıcıdır, onları görmedikçe kişinin eylemi bakımından, içsel olarak kendisi bakımından bile ister istemez maskarası olacağı sonuçlar yaratırlar. 'Şeytan yaşlıdır onu anlamak için yaşlan!' tümcesi kronolojik

⁵⁷ *Interdikt*. Roma Katolik Kilisesinin bir kişinin ya da bir bölgenin cenaze töreni ya da dinsel ayin gibi kilisenin resmi dinsel etkinliklerine katılmasını yasaklayan kararı.

yıllara değinmez. Ben bir tartışmayı doğum belgesine kayıtlı tarih yüzünden yitirme konusunda kendime hiç izin vermedim. Tersine birinin yirmi yaşında olması benimse ellinin üzerinde olamam da bunun tek başına önünde saygıdan ölünecek bir başarı olduğunu düşünmeme neden olmaz. Yaş, bir şey değil. Yaşamın gerçeklerini görürken eğitilmiş bir aldırıışsızlık, böyle gerçeklerle yüzleşebilmek, içte onlarla başa çıkmak, her şeydir.

Gerçekten de siyaset kafayla yapılır ancak kesinlikle yalnız kafayla yapılmaz. Anlayış etikçileri bu konuda baştan sona haklı. Kimse kimseye anlayış etiğine göre mi yoksa sorumluluk etiğine göre mi davranacağını ya da ne zaman birine ne zaman ötekine uyacağını söyleyemez. Olsa olsa şu söylenebilir: Sizin sandığınız gibi 'kısır' heyecan -heyecan daha hiç de gerçek bir tutku değildir- çağı olmayan şimdilerde *anlayış* siyasetçileri birdenbire topluca ortaya çıktıysa, 'Alık olan, alçak olan ben değilim dünya.', 'Bu sonuçların sorumlusu ben değilim, benim hizmet ettiğim başkaları, budalalıklarını, alçaklıklarını kökünden sökeceğim insanlar.' parolası geçerliyse ben açık açık bu anlayış etiğini destekleyen içindeki kararlılığın kertesini sorgulamak istediğimi söylerim. On olgudan dokuzunda, neyi üstlendiğini tam olarak anlamayan, romantik duygularla sarhoş olmuş çalçenelerle ilgilendiğim izlenimini edindim. İnsana özgü bakış açısından bu benim için pek ilginç değil, ayrıca da hiç ırgalamıyor beni. Ancak erişkin bir adamın -genç ya da yaşlı olması sorun değil- davranışının sonuçlarının farkında olması, yüreğiyle, ruhuyla

böyle bir sorumluluğu gerçekten duyması beni son kertede ırgalar. O zaman kişi bir sorumluluk etiğine uyarak eyler, bir yere gelip 'Burada duruyorum, başka türlü yapamam.' der. Bu gerçekten insanca, sarsıcı bir şeydir. İçsel olarak ölü olmayan her birimiz herhangi bir zamanda bu durumda olabilmelidir. Anlayış etiği ile sorumluluk etiği birbiri için salt karşıt değil, bütünleyici de olduğu sürece ilk kez birlikte gerçek insanı -'politikaya çağrı'ya sahip olabilen insanı- kurarlar.

Şimdi burada bulunan değerli dinleyiciler, gelin bu konuyu bundan on yıl sonra bir daha tartışalım. Ne yazık ki bir dizi neden yüzünden o zaman gericilik dönemi çoktan gelip çatmış olacak. Büyük bir olasılıkla çoğunuzun, sık sık itiraf ettiğim gibi benim de dileyip umduklarımızın birazı yerine getirilecek; yerine getirilenler belki tam hiçbir şey değilse bile en azından bize az görünecek. Bu beni kırmaz, ancak bunu anlamak kesinlikle yüreğimde bir ağırlıktır. O zaman şimdi kendini gerçekten ilkeli siyasetçiler olarak gören, bu devrimin içerdği sarhoşluğu paylaşan sizlerin neye dönüştüğünüzü görmek isterdim. İşler Shakespeare'in 102. Sonesindeki gibi gelişse hoş olurdu.

Sevimiz yeniydi ama ilkyazdı o zaman.

Onu küçük şiirciklerimle karşılardım

Philomel'in⁵⁸ yaz başında şarkı söyleyip durması

Daha olgun günler gelende kesmesi gibi şakımayı.

⁵⁸ Bülül

Gelgelelim durum böyle değil. Şimdi dışarıdan bakıldığında hangi öbek kazanırsa kazansın önümüzde yaz tomurcukları değil, buzlu bir karanlığın, katılığın kutup gecesi duruyor. Bir yerde hiçbir Şey yoksa yalnızca Kayser değil proleterler de haklarını yitirmiştir. Bu gece usul usul geri çekildiğinde Şimdilerde baharı böyle gözle görülür biçimde gr eklenenlerden kim sağ kalacak? O zaman hepiniz neye dnŐeceksiniz. Acılaşmış mı yoksa bayağılaşmış mı olacaksınız? Dünyayı, işinizi kr krne, kolayca kabul m edeceksiniz? Yoksa payınıza nc ama hiç de az sık görülmeyen bir olasılık mı düŐecek: Buna yetenekli olanlar için gizemci bir kaçış mı, yoksa -hem sık hem de kötü olan- bu modaya uymak için debelenmek mi? Bu durumların her birinde onların yaptıkları işlerle başa çıkamadıkları sonucunu çıkaracağım. Günlük tekdüze akışı içinde dünyayla başa ıkamamışlardır. Sahip olduklarını düşündükleri politikaya çağrıyı nesnel, gerçek en derin anlamında yaşamamışlardır. İnsanın insanla yalın kardeşliğini geliştirseler, geri kalanlar da yalnızca günlük işlerini yapsalar daha iyi ederlerdi.

Siyaset, sert tahtaları tutkuyla, uzaktan bakarak yargılama yetisiyle güçlü, yavaş biçimde delmek demektir. Bütün tarihsel deneyimler, insanın olanaksıza her defasında yeniden uzanmadıka olanaklı olana erişmeyeceğini doğrular. Gelgelelim bunu yapmak için insan nder olmalı, yalnızca bir nder değil sözcüğün en yalın anlamında bir kahraman da olmalı. İkisi de olmayanlar umutlar kırılırken bile cesur kalabilen yüreğin dayanıklılığıyla silahlanmalı.

Bu tam da şimdi zorunlu, yoksa insanlar bugün olanaklı olana bile ulaşamayacak. Politikaya çağrısı olan, yalnızca dünya onun bakış açısından sunmak istedikleri konusunda çok alık ya da çok alçak olduğunda kırılmayacağından kuşkusu olmayandır. Yalnızca bütün bunlar karşısında 'her şeye karşın' diyebilen, politikaya 'çağrı'ya sahiptir.

Biblos Dünya Kitapları

1. I CHING YA DA DEĞİŞİMLER KİTABI

C.G. Jung'un önsözü ile

Richard Wilhelm

2. MONADOLOJİ

YA DA FELSEFENİN İLKELERİ

Gottfried Wilhelm Leibniz

3. THEODİCEE 1. Kitap

YA DA TANRININ HAKLI KILINMASI

Gottfried Wilhelm Leibniz

4. CHUANG TZU'NUN KİTABI

H. A. Giles

5. EŞZAMANLILIK: NEDENSELLİK DIŞI

BAĞLAYICI BİR İLKE

Carl Gustav Jung

6. İSTEME VE TASARIM OLARAK DÜNYA

Arthur Schopenhauer

7. PARERGA İLE PARALİPOMENA 1. Kitap

YA DA KISA FELSEFE DENEMELERİ

Arthur Schopenhauer

8. PARERGA İLE PARALİPOMENA

YA DA KISA FELSEFE DENEMELERİ 2. Kitap

RUH GÖRME ÜZERİNE

Arthur Schopenhauer

9. GİZLİ FELSEFE YA DA BÜYÜ FELSEFESİ

1. Kitap Doğal Büyü

Agrippa Von Nettesheim

10. GİZLİ FELSEFE YA DA BÜYÜ FELSEFESİ

2. Kitap Sayısal Büyü

Agrippa Von Nettesheim

11. İNSANIN DEĞERİ ÜZERİNE SÖYLEV

YA DA RÖNESANSIN MANİFESTOSU

Pico Della Mirandola

12. TRACTATUS THEOLOGICO-POLITICUS
YA DA TANRIBİLİMSEL POLİTİK İNCELEME

Baruch Spinoza

13. AKUPRESÖR

YA DA İĞNESİZ AKUPUNKTUR

Levent Özşar

14. BUNALIM

Edmund Husserl

15. TAO TE KİNG

Lao Tzu

16. PARERGA İLE PARALİPOMENA

YA DA KISA FELSEFE DENEMELERİ 3. Kitap

YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE

AFORİZMALAR

Arthur Schopenhauer

17. İNSAN BİLGİSİNİN İLKELERİ ÜZERİNE

BİR İNCELEME

George Berkeley

18. İNSANIN ANLAMA YETİSİ ÜZERİNE BİR

SORUŞTURMA

David Hume

19. I CHİNG YA DA DEĞİŞİMLER KİTABI

- YORUMLAR

Richard Wilhelm

20. GİZLİ FELSEFE YA DA BÜYÜ FELSEFESİ

3. Kitap Törenselsel Büyü

Agrippa Von Nettesheim

21. TÖREL MEKTUPLAR

Lucius Annaeus Seneca

22. MESLEK OLARAK SİYASET

Max Weber

23. İNTİHAR ÜZERİNE VE ÖTEKİ DENEMELER

David Hume

“Meslek Olarak Siyaset” (Politik als Beruf)
Alman ekonomist, sosyolog Max Weber
(1864-1920) tarafından yazılan bir
denemedir. 28 Şubat 1919’da Bavyera Özgür
Öğrenciler Birliği önünde Münih’te yaptığı
bir dizi konuşmanın ikincisidir (ilki “Meslek
Olarak Bilim”di). O günlerde Münih Alman
Devrimi sırasında kısa süre Bavyera
Sosyalist Cumhuriyeti’nin başkenti olmuştu.
Weber konuşmasını el yazısıyla kaleme aldığı
notlarına dayanarak yaptı. Bu konuşma daha
sonra Temmuz 1919’da genişletilmiş olarak
yayınlandı. Bu deneme günümüzde siyaset
bilimi ile sosyolojinin klasik yapıtlarından
biri sayılır.

9 786055 960186